

גמרא סדורה

מסכת

עבודה זרה

פרק ג' - "כָּל הַצְּלָמִים"

מהדורה מנוקדת, מפוסקת,
מחולקת לסוגיות ולפסקאות,
בעריכה מבארת

לימוד פרק זה מוקדש לרפואת קרובי
יונתן משה בן הנשא רודנסקי הי"ו
לרפואה שלימה בהקדם ובקלות

ניתן להיות מנויים על הגמרא סדורה לדף היומי.
רישום קל מהיר באתר גמרא סדורה
או במייל vinetdb81@gmail.com

בהצלחה - יגעת ומצאת - תאמינ!!!

להארות והערות
 דניאל ברק ווינט
 טל' - 0526071122
 דוא"ל vinetdb81@gmail.com
 עתניאל ד.ג. הר חברון 9040700

©

כל הזכויות על הטקסט שמורות למכון ממרא.
 כל הזכויות על הניקוד, הפיסוק והחלוקה לסוגיות ופסקאות
 שמורות לדניאל ברק ווינט ולעמותת "וכל בנייך לימודי ה".

ניתן להיות מנויים על הגמרא סדורה לדף היומי.
 רישום קל מהיר באתר גמרא סדורה
 או במייל vinetdb81@gmail.com

שבט תשע"ח

מסכת עבודה זרה פרק ג' - "כָּל הַצְּלָמִים"

1. מ, ב - מא, א

רפ"י

מתני'

כל הצלמים אסורין. בהנאה :
כדור. פילוט"א ובגמרא מפרש
דהני ודאי נעבדין דמשום
חשיבותא אשקלוה להנך חפצי
בידייהו :

גמ'

מ"ט דרבנן. מדלא קתני
וחכמים אומרים אינו נעבד
אלא מי שיש בידו וכו' מכלל
דסבירא להו דנעבדים :

אנדרטי. כשהמלך מת עושין
צורתו בפתח השער לזכרון
והתם קאסר רבי מאיר דאגב
חביבותא פלחי ליה :

בעומדין על פתח המדינה
שנינו. בהנהו קאסר רבי מאיר
דחשיבי להו :

מי איכא למ"ד וכו'. מי שרו
רבנן הא ודאי דכפרים
למפלחינהו עבדי להו דבני כפר
לא עבדי לנוי :

משנה

כל הצלמים אסורין,

מפני שהן נעבדין פעם אחת בשנה,

דברי רבי מאיר.

וחכמים אומרים:

אינו אסור, אלא כל שיש בידו: מקל,

או צפור,

או כדור.

רבן שמעון בן גמליאל אומר:

אף כל שיש בידו כל דבר.

גמרא

אי ד"נעבדין פעם אחת בשנה" - מאי טעמא דרבנן?

אמר רבי יצחק בר יוסף אמר רבי יוחנן:

במקומו של רבי מאיר היו עובדין אותה פעם אחת בשנה.

ורבי מאיר דחייש למיעוטה - גזר שאר מקומות, אטו אותו מקום.

ורבנן דלא חיישי למיעוטה - לא גזרו שאר מקומות אטו אותו מקום.

אמר רב יהודה אמר שמואל:

באנדרטי של מלכים שנינו.

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן:

ובעומדין על פתח מדינה שנינו.

מא, א אמר רבה:

מחלוקת בשל כפרים,

אבל בשל כרכים - דברי הכל מותרין.

מאי טעמא?

לנוי עבדי להו.

ודכפרים מי איכא למאן דאמר לנוי קעבדי להו!?

דכפרים ודאי למיפלחינהו עבדי להו!

אלא אי אתמר הכי אתמר:

אמר רבה:

מחלוקת בשל כרכים,

אבל בשל כפרים - דברי הכל אסורים.

2. מא, א

"וּחֲכָמִים אֹמְרִים: אֵינָן אֲסוּרִין, אֲלֵא כָּל שְׂיֵשׁ בְּיָדוֹ: מִקֵּל,
אוֹ צִפּוֹר,
אוֹ כְּבִדּוֹר".

"מִקֵּל" - שְׂרֹדֶה אֶת עֲצָמוֹ תַּחַת כָּל הָעוֹלָם כּוֹלוֹ כְּמִקֵּל.
"צִפּוֹר" - שֶׁתּוֹפֵשׂ אֶת עֲצָמוֹ תַּחַת כָּל הָעוֹלָם כּוֹלוֹ כְּצִפּוֹר.
"כְּבִדּוֹר" - שֶׁתּוֹפֵשׂ אֶת עֲצָמוֹ תַּחַת כָּל הָעוֹלָם כּוֹלוֹ כְּכִבְדּוֹר.

תנא:

"הוֹסִיפוּ עָלֵיהֶן: סִיּוּף,
עֲטָרָה,
טַבַּעַת".

"סִיּוּף" - מַעֲיַקְרָא סְבוּר: לְסָטִים בְּעֵלְמָא,
וּלְבַסּוּף סְבוּר: שְׁהוֹרֵג אֶת עֲצָמוֹ תַּחַת כָּל הָעוֹלָם כּוֹלוֹ.
"עֲטָרָה" - מַעֲיַקְרָא סְבוּר: גְּדִיל כְּלִילֵי בְּעֵלְמָא,
וּלְבַסּוּף סְבוּר: כְּעֲטָרָה לְמִלְךָ.
"טַבַּעַת" - מַעֲיַקְרָא סְבוּר: אִישְׁתֵּימָא בְּעֵלְמָא,
וּלְבַסּוּף סְבוּר: שְׁחֻתָּם אֶת עֲצָמוֹ תַּחַת כָּל הָעוֹלָם כּוֹלוֹ לְמִיתָה.

רפ"י

תחת כל העולם כולו. לשון גנאי
נקיט כלומר שרודה על כל:
(גדיל כלילי. אומן שם לי
עטרה): אישתימא. שליח
הנושא חותם המשלחו:

רס"י

3. מא, א

"דבן שמעון בן גמליאל אומר:
אף כל שיש בידו כל דבר".

תנא:
"אפילו צרור,
אפילו קיסם".

בעי רב אשי:
תפוש בידו צואה - מהו?

מי אמרינן: כולי עלמא זילו באפיה כי צואה,
או דילקמא:
הוא מיהו דזיל באפי כולי עלמא כצואה?

תיקו.

4. מא, א-ב

ר"י

מתני'

הרי אלו מותרין. טעמא מפרש בגמ' דכי הוו שלימים ספק לא עבדום ואת"ל עבדום אימור בטלום לכך שיברום הוי ספק ספיקא ולקולא:
שכיוצא בהן נעבד. תבנית יד לבדה הן עובדין:

גמ'

אמר שמואל אפילו שברי עבודת כוכבים. לא תימא שברי צלמים דוקא משום דשמא לא עבדום מעולם אפי' כשהיו שלימין דאפי' שברי עבודת כוכבים שראינום שעבדוה כשהיתה שלימה מותרין דכיון דנשברה שוב אין עובדין אותה:
משום דקבעי למיתני סיפא כו'. דאי תנא עבודת כוכבים הוה אמינא דוקא עבודת כוכבים דמצא תבנית יד או תבנית רגל דאסורה אבל צלמים אפי' תבנית יד שרי להכי תנא ברישא צלמים למימר דאע"ג דשמא לא עבדום אפי' לשבר חשוב כגון תבנית יד חיישינן וכשעומדין על בסיסן כדמוקים ליה לקמן:
על בסיסן. על כן מקום המתוקן לה כיון דאותבינהו התם ודאי פלחי להו:

משנה

המוצא שברי צלמים - הרי אלו מותרין,
מצא תבנית יד או תבנית רגל - הרי אלו אסורין,
מפני שכיוצא בהן נעבד.

גמרא

אמר שמואל:
אפילו שברי עבודה זרה.

והאנו תנו:
"שברי צלמים!"

הוא הדין דאפילו שברי עבודה זרה,
והא דקתני: "שברי צלמים" - משום דקבעי למיתנא סיפא: "מצא תבנית יד תבנית רגל - הרי אלו אסורין,
מפני שכיוצא בהן נעבד".

תנו:
"מצא תבנית יד תבנית רגל - הרי אלו אסורין,
מפני שכיוצא בו נעבד".

אמאי?
מא, ב, והא שברים ניהו!

תרגמה שמואל:
בעומדין על בסיסן.

5. מא, ב - מב, ב

רַס"י

לא ידרכו כהני דגון על מפתן דגון.
אלמא חשיבי להו שברים:
משם ראייה. בתמיה:
התם. לאו עבודת כוכבים שבורה
קחשיבי לה דאינהו סבור כיון שראו
אברים חשובין שלו על מפתן:
שבקיה איסוריה לדגון. גבורת
ושררת הצלם עזבתו והלכה וישבה
על מפתן איסוריה שר שלו כמו
איסוריה דעניותא (בשחיתת חולין
בפרק כל הבשר (דף קה)).
וסתמא כר"מ. ואע"ג דאסר
בצלמים מודה בשבריהן: ומקשי
ולרבי יוחנן דקאמר הכא מודה ר"מ
דשברי צלמים מותרין מדרי"מ נשמע
לרבנן דרבנן נמי שרו בשברי עבודת
כוכבים דהא צלמים לרבי מאיר
כעבודת כוכבים לרבנן ניהו
ומדרי"מ נשמע לרבנן דכי היכי
דקאמר שברי צלמים מותרין הי"נ
ודאי ס"ל לרבנן צלמים שיש בידן
מקל או צפור דשבריהן מותרין
והי"מ למימר מדרבנן נשמע לרבנן
דהא אסרי צלמים שיש בידן מקל
או צפור ומי"מ שבריהן מותרין והאי
דלא קאמר הכי משום דלא חזינא
בהדיא במתניתין דקא שרי שברי
אותן צלמים שהן אסורין:
לאו אמר ר"מ וכו'. לשון קושיא:
הוי ספק ודאי. ספק להיתר וודאי
אסור:
אין ספק מוציא מידי ודאי. שהוחזק
תחלה לאיסור:
והא הכא דודאי טבילי. כיון שאנו
רואין שנגמרה מלאכתן ודאי
בחזקת טבל היו מיד:
התם ודאי וודאי הוא. כי היכי
דפשיטא לך שהיו טבל הי"נ פשיטא
לך שעשרן החבר מיד שמוחזק
בכך:
ואב"א ספק וספק הוא. כי היכי
דמספקא לן אם עשרן אם לאו נמי
מספקא לן אם היו מעולם טבל אם
לאו דאע"ג דנגמרה מלאכתן השתא
ונתמרחו בכרי איכא למימר לא באו
לכלל טבל מעולם:
דעבד להו כרבי אושעיא. דהכניסה
במוץ שלה ולא ראה פני הבית ואע"ג
דטבל שלא ראה פני הבית מיתסר
באכילת קבע והכא מחזקינן להו
בחזקת מתוקנין ושרינן להו
באכילת קבע אין כאן ספק מוציא
מידי ודאי דאכילת קבע בדאורייתא
לא אשכחינן ומדרבנן הוא דמיתסר
והיימנוה רבנן לחזקת חבר לתקנתא
דידהו אבל אי הוה חזינן ליה
דמרחינהו קודם שראו פני הבית
ובאו לכלל טבל לא נפקי תו מידי
ודאי עד דמעשרינהו קמן:
ומכניסה. לחצירו במוץ שלה ולא
ימרחנה בכרי בגורן שבשדה דמירוח
הוא גמר מלאכה והכנסתו לבית
הוא קובעתו למעשר לאסור בו
אכילת עראי כדאמרינן בהשוכר את
הפועלים (בי"מ דף פח.). וכיון
דהכניסה קודם גמר מלאכה לא
קבעה ליה לכך וכי מהדר להו
וממרח להו בתוך הבית לא מקבעי
דפני הבית הוא דקבעי ולא תוך
הבית כדיליף התם מואכלו בשעריך
ואפילו מירוחו בשדה והכניסו דרך
גנות וקרפיות אמרינן בברכות (דף
לה:): דלא מקבעי:

אתמר:
עבודה זרה שנושנתברה מאליה:
רבי יוחנן אמר: אסורה.
רבי שמעון בן לקיש אמר: מותרת.
"רבי יוחנן אמר: אסורה" - דהא לא בטלה.
"רבי שמעון בן לקיש אמר: מותרת" - מסתמא בטולי מבטיל לה,
מימר אמר: איהי נפשה לא אצלה, להווא גברא מצלה ליה!?

איתיביה רבי יוחנן לרבי שמעון בן לקיש:
"וראש דגון ושתי כפות ידיו כרותות"²⁷⁰ (שמואל א' ה, ד),
וכתיב: "על פן לא ידרכו כהני דגון"²⁷¹ (שמואל א' ה, ה)!

אמר לו: משם ראיה?
התם - לשמניחין את הדגון, ועובדין את המפתן,
דאמרי הכי: שבקיה איסוריה לדגון, ואתא איתבי ליה על המפתן.

איתיביה:
"המוציא שברי צלמים - הרי אלו מותרין".
הא 'שבקיה עבודה זרה' - אסורין!

לא תימא: שבקיה עבודה זרה - אסורין,
אלא אימא: הא צלמים עצמן - אסורין,
וסתמא כרבי מאיר.

ורבי יוחנן, מדרבי מאיר נשמע להו לרבנן:
לאו אמר רבי מאיר: צלמים אסורין, שבקיה צלמים מותרין,
לרבנן עבודה זרה נמי: היא אסורה ושבקיה מותרין.

הכי השתא!?

התם - אימר עבדום, אימר לא עבדום,
ואם תמצ' לומר: עבדום אימר בטלום,
עבודה זרה ודאי עבדוה, מי ימר דבטלה?
הוי ספק, וודאי - ואין ספק מוציא מידי ודאי!

ו'אין ספק מוציא מידי ודאי'!?

והתניא:
"חבר שמות, והניח מגורה מלאה פירות, אפילו הו בני יומן - הרי הו בחזקת מתוקנין".
והא הכא דודאי טבילי, ספק עשרינהו ספק לא עשרינהו,
וקאתי ספק ומוציא מידי ודאי!

התם ודאי וודאי הוא,
דודאי עשרינהו,
כדרבי חנינא חוזהה,
דאמר רבי חנינא חוזהה:
חזקה על חבר שאינו מוציא דבר שאינו מתוקן מתחת ידו.

ואי בעית אימא:
מעיקרא לא טבילי,
ספק וספק הוא,
כדרבי אושעיא דאמר: מערים אדם על תבואתו ומכניסה במוץ שלה,

270 וישמנו בבקר ממחרת והנה דגון נפל לפני ארצה לפני ארון והנה וראש דגון ושתי כפות ידיו כרותות אל המפתן רק דגון נשאר עליו
271 על פן לא ידרכו כהני דגון וכל הבאים בית דגון על מפתן דגון באשדוד עד היום הנה

כְּדִי שְׂתַּהַא בְּהַמְתּוֹ אוֹכְלַת וּפְטוּרָה מִן הַמַּעֲשֶׂה.

רַח"ו

כדי שתהא בהמתו אוכלת.
להכי נקט בהמתו דמאכל
בהמתו קחשיב ליה אכילת
עראי וליכא אפילו איסורא
דרבנן כדתנן במסכת פאה (פ"א
מ"ו) מאכיל לבהמה לחיה
ולעופות עד שימרח בכרי אלמא
מאכל בהמה עראי קרי ליה
דאילו גבי אדם אף על גב דלא
נמרחו אסור לאכול קבע אלא
עראי ולגבי לא ראה פני הבית
נמי בהמתו שריא אבל איהו
אסור מדרבנן לאכול קבע אלא
עראי אבל אי ראה פני הבית
אפילו מאכל בהמה חייב
במעשר דהא דתנן (דמאי פ"א
מ"ג) הלוקח לזרע ולבהמה
פטור בדמאי תנינן לה:

מציק. גברא אלמא וישראל
הוה:

והציץ בו. על שפת הבור לידע
אם זכר:

כהן. חכם ומורה הוראה הוה
ונתכוין להורות לה ישיבת ימי
הטומאה וימי טהרה:

ברדלס. בלשון ארמי אפא:
מצוין שם. וכבר אכלוהו או
גררוהו לחור שלהן ולא איהל
כהן זה על המת:

כמין נפל. וספק ספיקא היא
דשמא לא נפל היה אלא שפיר
מלא רוח:

לידע אם רוח הפילה. ולא תשב
עליו ימי טומאה וטהרה אם נפל
הפילה:

ואם תמצוי לומר וכו'. ואם יראה
שהוא נפל עדיין יציץ אם זכר
אם נקבה:

ודאי גררוהו. שחזקתן בכך והא
ודאי הוא:

שלו ושל חבירו. בין ששניהן
עובדין ליראה אחת בין שזה
עובד לפעור וזה למרקוליס והא
דעבודת כוכבים מותרת ע"י
ביטול נפקא לקמן (נב.) מנין
לעובד כוכבים שפוסל עבודת
כוכבים וכו':

שפחסה. הכה עליה ישראל
בפטיש עד שנתמעכה צורתה
אבל לא חיסרה כלום הלכך לא
בטיל:

והתנן. גבי עובד כוכבים פחסה
אע"ג וכו':

הני מילי פחסה עובד כוכבים.
דגלי דעתיה ומבזי ומבטל לה:

אבל פחסה ישראל לא. דלא
דמי לעבודת כוכבים שנשתברה
מאליה דהתם אמר איהי נפשה
לא מצלה וכו' אבל הכא קסבר
עובד כוכבים לא קפדא עבודת
כוכבים אפחיסה:

ורבא אמר לעולם כי פחסה
ישראל נמי. הוי ביטול מעליא:

אלא. רבנן גזור דכל ביטול
ישראל לאו ביטול גזירה דלמא
מגבה לה וקני לה בהגבהה דכל
דבר הפקר כגון מציאה נקנית
בהגבהה:

אין לה בטלה עולמית. וטעונה
גזירה כדילפינן בפרק [ר"י]
(לקמן נב.) מושם בסתר:

ו"אין ספק מוציא מידי ודאי"!

והתניא:

"אמר רבי יהודה:

מעשה בשפחתו של מציק אחד בריון שהטילה נפל לבור,

ובא בהו והציץ לידע אם זכר אם נקבה.

ובא מעשה לפני חכמים וטיהרוהו,

מפני שחולדה וברדלס מצוין שם."

והא ה"א ודאי הטיילה נפל,

ספק גררוהו, ספק לא גררוהו,

וקאיתי ספק ומוציא מידי ודאי!

לא תימא: הטיילה נפל לבור,

אלא אימא: הטיילה כמין נפל לבור.

והא "לידע אם זכר אם נקבה הוא" קתני!

הכי קאמר: לידע אם רוח הפילה, אם נפל הטיילה,

ואם תמצוי לומר: נפל הטיילה,

לידע אם זכר אם נקבה.

ואיבעית אימא:

פיון שחולדה וברדלס מצוין שם ודאי גררוהו.

אייתיביה:

"מצא תבנית יד, תבנית רגל - הרי אלו אסורין,

מפני שביצא בהו נעבד."

אמאי?

הא שברים גינהו!

הא תרגמה שמואל:

בעומדין על בסיסן.

אייתיביה:

"גוי - מבטל עבודה זרה שלו, של חברו.

וישראל - אינו מבטל עבודה זרה של גוי."

אמאי? תיהוי כעבודה זרה שנשתברה מאליה!

אמר אביי:

שפחסה.

וכי "פחסה" מאי הוי?

והא תנן:

"פחסה אף על פי שלא חסרה בטלה" (עבודה זרה נג.)!

הני מילי דפחסה גוי,

אבל פחסה ישראל - לא בטלה.

ורבא אמר:

לעולם כי פחסה ישראל - נמי בטלה.

אלא, גזירה דלמא מגבה לה, והדר מבטיל לה, והוי עבודה זרה ביד ישראל,

וכל עבודה זרה ביד ישראל - אינה בטלה לעולם.

איתיביה:

"גוי שהביא אבנים מן המרקוליס, וחיפה בהן דרכים וטרטאות - מותרות, וישראל שהביא אבנים מן המרקוליס וחיפה בהן דרכים וטרטאות - אסורות". אמאי? תיהוי כעבודה זרה שנשתברה מאליה!

הכא נמי כדרכא.

איתיביה:

"גוי ששיפה עבודה זרה: לצרכו: היא, ושיפויה - מותרין. לצרכה: היא - אסורה, שיפויה - מותרין. וישראל ששיפה עבודה זרה: בין לצרכו בין לצרכה: היא ושיפויה - אסורין". אמאי? תיהוי כעבודה זרה שנשתברה מאליה!

הכא נמי כדרכא.

איתיביה:

"רבי יוסי אומר: שוחק וזורה לרוח, או משיל לים. אמרו לו: אף היא נעשה זבל, וכתוב: "לא ידבק בידך מאומה מן החרם"²⁷² (דברים יג, יח)". אמאי? תיהוי כעבודה זרה שנשתברה מאליה!

הכא נמי כדרכא.

איתיביה:

"רבי יוסי בן יסיאן אומר: מצא צורת דרקון, וראשו חתוך, ספק גוי חתכו ספק ישראל חתכו - מותר, ודאי ישראל חתכו - אסור". אמאי? תיהוי כעבודה זרה שנשתברה מאליה!

הכא נמי כדרכא.

איתיביה:

"רבי יוסי אומר: אף לא ירקות בימות הגשמים, מפני שהנבייה נושרת עליה". אמאי? תיהוי כעבודה זרה שנשתברה מאליה!

שאני התם, דעיקר עבודה זרה קיימת.

מב, ב

והא שיפוין, דעיקר עבודה זרה קיימת, וקתני: "לצרכה היא אסורה ושיפויה מותרין"!

רב הונא פריה דרב יהושע אמר: לפי שאין עבודה זרה בטלה דרך גדילתה.

איתיביה רבי שמעון בן לקיש לרבי יוחנן:

"קו שבראש האילן של הקדש - לא נהניו, ולא מועליו.

רס"ו

מרקוליס. יש עכו"ם שעובדו לגל של אבנים וקורין לה מרקוליס וכל הבא זורק לה אבן והיא עבודתה:

מותרת. שהרי ביטלו העובד כוכבים שסתר לגל:

כדבא. דלמא מגבה לה לכולה מרקוליס ברישא והדר מבטל ליה וסותרו:

לצרכו. שצריך לשפאין להסיק בשפאיה:

היא ושפאיה מותרין. דהא בטלה עובד כוכבים ששיפה [לצרכו]:

לצרכה. ליפותה:

ושפאיה מותרין. דמזורק זריק להו ולא פלח להו:

ישראל ששיפה עבודת כוכבים. של עובד כוכבים דאי של ישראל אפי' שיפה נמי עובד כוכבים היא ושפאיה אסורין דעבודת כוכבים דישראל לאו בת בטולי היא:

תיהוי. הך דשיפה ישראל לצרכו כעבודת כוכבים שנשתברה מאליה:

שוחק וזורה לרוח. המוצא עבודת כוכבים של מתכת:

אמרו לו אף היא נעשית זבל. כלומר הוא מתכוין לאבדה שלא יהנה ישראל ממנה וגם עתה יהנה ישראל ממנה שהרי השחקים נעשים זבל ונאמר לא ידבק בידך מאומה:

צורת דרקון. סתמא לעבודת כוכבים כדתנן במתניתין (דף מב:):

ספק עובד כוכבים חתכו. והוי ביטול:

ספק ישראל חתכו. ולא הוי ביטול:

מותר. דתלינן בעובד כוכבים דהא ספק ספיקא הוא ושמא לא נעבד מעולם:

אף לא ירקות. מתני' קתני זורעין תחתיה של אשירה ירקות בימות הגשמים שהצל קשה להן וכן צל אילן קשה להן ואין נהנה ממנה אבל לא בימות החמה שהצל יפה להן ונמצא נהנה מאשירה. כל אשירה אילן הוא:

רבי יוסי אומר אף לא ירקות בימות הגשמים. לפי שהנבייה נושרת על הירקות והוה לזבל ונמצא בעל הירק נהנה מן האשירה. נבייה הן העלין הנושרין מן האילן בימות הגשמים:

דעיקר עבודת כוכבים קיימת. האילן לא בטל הלכך נבייה הנושרת ממנה אסורה:

דרך גדילתה. זה דרכה כל השנה להשיר עלין שלה ולגדל אחרים אבל שפאין עובד כוכבים דעתו לבטלן ולהשליכן:

לא נהניו. דאסור מדרבנן:

ולא מועליו. אם נהנה לא מעל מדאורייתא שיתחייב קרבן מעילה לקמן מפרש טעמא:

²⁷² ולא ידבק בידך מאומה מן החרם למען ושוב יהוה מהריון אפו ונתנו לה דחמים ורחמיה והרבה כאשר נשבע לאבתיה

בראשה של אשרה - יתני בקנה" (מעילה יג).

קא סלקא דעתך:

כגון ששברה ממנו עצים וקינתה בהן, וקתני: "יתני בקנה"!

הכא במאי עסקינן:

כגון דאייתי עצים מעלמא, וקינתה בהן.

דיקא נמי, דקתני גבי הקדש: "לא נהנין ולא מועלין",

אי אמרת בשלמא: דאייתי עצים מעלמא, היינו דקתני גבי הקדש: "לא נהנין ולא מועלין",

"לא נהנין" - מדרבנן,

"ולא מועלין" - מדאורייתא,

דהא לא קדישי.

אלא אי אמרת: ששברה עצים ממנו וקינתה בהן - אמאי "לא מועלין"? הא קדישי!

מידי איריא?!

הכא - בגידולין הבאין לאחר מכאן עסקינן,

וקא סבר: אין מעילה בגידולין.

ורבי אבהו אמר רבי יוחנן:

מאי "יתני"?

יתני באפרוחין.

אמר ליה רבי יעקב לרבי ירמיה בר תחליפא:

אסברה לך: באפרוחין כאן וקאן - מותרין,

כביצים כאן וקאן - אסורין.

אמר רב אשי:

ואפרוחין שצריכין לאמן - כביצים דמו.

רש"י

יתני בקנה. ישליך עצי הקנה במקל מן האילן וישרפנה ויהנה מהם ולא יעלה על האשירה ויטלם דאם כן נמצא משתמש באשירה במקום סולם וזו היא הנאה ממנו מן האשירה:

וקתני יתני בקנה. וישרוף עצי הקנה אלמא עבודת כוכבים שנשתברה מאליה מותרת:

לא נהנין. מדרבנן דלמא אתו לאיתהנווי מעצי האילן דהקדש גופיה ובאשירה לא גזור משום דבדילי מינה:

מידי איריא. כלומר מהא לא תסייעיה לרי יוחנן לעולם בשקינתה בעצי הקדש גופו ומשום הכי לא מועלין:

דבגידולין הבאין. באילן אחר שהקדש עסקי והוא לא הקדיש אלא אילן וקסבר האי תנא אין מעילה בגידולין ומדרבנן הוא דאסירי וגבי אשירה נמי בשקינתה בעצי אשירה עצמן וקתני יתני כריש לקיש:

ורבי אבהו א"ר יוחנן. מהדר לתרוצי לתיובתיה בשינויא אחרינא לעולם לא תוקמה בשינויא דחיקא דאייתי עצים מעלמא ואפילו הכי לא תילף מיניה היתר שברי עבודת כוכבים דהא דקתני יתני בקנה אאפרוחין קאי לא אעצים ואיצטריך לאשמועינן דלא גזרינן התזת קנה שמא יעלה דרך האילן ורישא בעצים וקסבר אין מעילה בגידולין וגלי אהקדש דאסור מדרבנן וכ"ש לאשירה דמדאורייתא נמי אסירא תוספת יותר מעיקרה כדתנן במתניי גידעו ופיסלו לעבודת כוכבים והחליף נוטל מה שהחליף והשאר מותר והא דלא ערבינהו משום דלא מצי למיתני ליה ולא מועלין באשירה דהא לא שייכא בה דין מעילה וסיפא באפרוחין וגלי באשירה וה"ה להקדש וקסבר אין מעילה בגידולין:

אסברה לך. מתניי אליבא דרי יוחנן:

כאן וכאן. בין בהקדש בין באשירה מותרין דאין צריכין לאילן:

כאן וכאן אסור. שצריכין לאילן וגזור בה רבנן כעל אילן עצמו:

6. מב, ב - מג, א

רס"י

מְשֻׁנָּה

הַמוֹצֵא בָּלַיִם וְעֵלְיָהֶם: צוֹרֵת חֲמָה,

צוֹרֵת לְבָנָה,

צוֹרֵת דְּרָקוֹן - יוֹלִיכֶם לַיִם הַמֶּלַח.

רְבֹן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר:

שְׁעַל הַמְּכוּבָדִין - אֶסוּרִין,

שְׁעַל הַמְּבוּזִין - מוֹתְרִין.

גְּמָרָא

לְמִימְרָא: דְּלֵהֲנִי הוּא דְּפִלְחֵי לְהוּ,

לְמִיּוּדֵי אַחְרֵינָא - לֹא.

וּרְמִינְהִי: "הַשּׁוֹחֵט לְשׁוֹם יָמִים,

לְשׁוֹם נְהָרוֹת,

לְשׁוֹם מְדָבָר,

לְשׁוֹם חֲמָה,

לְשׁוֹם לְבָנָה,

לְשׁוֹם נוֹכְבִּים וּמְזֻלוֹת,

לְשׁוֹם מִיכָאֵל שׁוֹר הַגְּדוֹל,

לְשׁוֹם שִׁילְשׁוּל קֶטָן - הֵרִי אֵלוֹ זְבַחֵי מֵתִים!"

אָמַר אַבְיִי:

מִיפְלַח לְכָל דְּמוֹשְׁפָּחֵי פְּלָחֵי,

מִיַּצֵּר וּמְפִלְחֵי, הֵנִי תִלְתָּא דְּחֻשְׁבֵּי צִיּוּרֵי לְהוּ וּפְלָחֵי לְהוּ,

לְמִיּוּדֵי אַחְרֵינָא - לְנֻי בְּעֵלְמָא עֲבָדֵי לְהוּ.

מִנְקִיט רַב שְׁשֵׁת חוּמְרֵי מִתְנַיֵּיתָא וְתַנִּי:

כָּל הַמְּזֻלוֹת - מוֹתְרִין, חוּץ מִמְּזֻל חֲמָה וּלְבָנָה.

וְכָל הַפְּרָצוּפִין - מוֹתְרִין, חוּץ מִפְּרָצוּף אָדָם.

וְכָל הַצּוֹרוֹת - מוֹתְרוֹת, חוּץ מִצּוֹרוֹת דְּרָקוֹן.

אָמַר מֵר:

"כָּל הַמְּזֻלוֹת - מוֹתְרִין, חוּץ מִמְּזֻל חֲמָה וּלְבָנָה."

הֵכָא בְּמַאי עֶסְקִינָן:

אִילִימָא בְּעוֹשָׂה - אִי בְּעוֹשָׂה, כָּל הַמְּזֻלוֹת מִי שְׂרִי?!

וְהִכְתִּיב: "לֹא תַעֲשֶׂוּן אֹתִי"²⁷³ (שמות כ, כ) - לֹא תַעֲשֶׂוּן כְּדַמוֹת שְׁמֵשֵׁי הַמְּשֻׁמְשִׁין לְפָנַי בְּמָרוֹם!

אֵלָא פְּשִׁיטָא בְּמוֹצֵא,

וְכִדְתַנּוּ:

"הַמוֹצֵא בָּלַיִם וְעֵלְיָהֶם צוֹרֵת חֲמָה, צוֹרֵת לְבָנָה, צוֹרֵת דְּרָקוֹן - יוֹלִיכֶם לַיִם הַמֶּלַח."

אִי בְּמוֹצֵא - אִימָא מְצִיעֵתָא: "כָּל הַפְּרָצוּפוֹת - מוֹתְרִין, חוּץ מִפְּרָצוּף אָדָם";

אִי בְּמוֹצֵא - פְּרָצוּף אָדָם מִי אֶסוּר?!

וְהִתְנַן:

"הַמוֹצֵא בָּלַיִם וְעֵלְיָהֶם צוֹרֵת חֲמָה, צוֹרֵת לְבָנָה, צוֹרֵת דְּרָקוֹן - יוֹלִיכֶם לַיִם הַמֶּלַח."

"צוֹרֵת דְּרָקוֹן" - אִין, פְּרָצוּף אָדָם - לֹא!

אֵלָא פְּשִׁיטָא בְּעוֹשָׂה, וְכִדְרַב הוֹנָא בְּרִיה דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ.

אִי בְּעוֹשָׂה - אִימָא סִיפָא: "כָּל הַצּוֹרוֹת - מוֹתְרוֹת, חוּץ מִצּוֹרוֹת דְּרָקוֹן";

וְאִי בְּעוֹשָׂה, צוֹרֵת דְּרָקוֹן מִי אֶסִיר?!

וְהִכְתִּיב: "לֹא תַעֲשֶׂוּן אֹתִי אֱלֹהֵי כֶסֶף וְאֱלֹהֵי זָהָב" (שמות כ, כ),

הֵנִי - אִין,

צוֹרֵת דְּרָקוֹן - לֹא!

מג, א

מתני'

צוֹרֵת חֲמָה. מִזֵּל חֲמָה וְכֵן לְבָנָה וּרְבִנָן הֵיא דַּמְרִי (לְעִיל דָּף מ:). כָּל שֶׁאֵר צִלְמִים מוֹתְרִין וּבְגַמִּי מִפְּרֵשׁ מֵאִי שְׁנָא הֵנִי:

שְׁעַל הַמְּכוּבָדִים. שְׁעַל כָּלִים מְכוּבָדִים שֶׁתְּשַׁמֵּשׁן לְכַבּוֹד וּבְגַמִּי מִפְּרֵשׁ לֵה:

גמ'

לְשֵׁם הַרִים. לְשֵׁר הַמְּמוֹנָה עַל הַהָרִים:

שִׁילְשׁוּל. תּוֹלַעַת אֵלְמָא אוֹרְחִייהוּ לְמִיפְלַחִינְהוּ וּמִסְתַּמָּא נְמִי נְגוֹזֵר דְּלְמָא פְּלַחִינְהוּ:

אִמְר אַבְיִי מִיפְלַח לְכָל דְּמִשְׁכַּחֵי פְּלַחֵי. וּמִסְפִּיקָא לֹא גוֹזֵר רְבִנָן עֲלֵיהוּ דַּאֵם כֵּן אִין לֶךְ הַמוֹתֵר:

צִיּוּרֵי לְהוּ וּפְלַחֵי לְהוּ. הַלְכַךְ צִיּוּרֵי לְהוּ מִיַּצֵּר וּמִיפְלַח לְצִיּוּר

צוֹרָה כְּדִי לְעַבְדָּה לְהֵנִי תִלְתַּת דְּחֻשְׁבֵּי לְהוּ וְכוּ':

דְּרָקוֹן. דּוּמָה לְנַחֵשׁ:

מִנְקִיט חוּמְרֵי. מִלְקֵט מִשְׁנִיּוֹת הַחַמּוּרוֹת לְתַרְצָן וְאוּמְרָן בְּבֵית הַמְדַרֵּשׁ כְּדִי שִׁתְּנֵנוּ לְבֵן לְפִרְקָן:

מוֹתְרִים. לְקַמֵּן (דָּף מַג:). מִפְּרֵשׁ מֵאִי מוֹתְרִין: וְדָגִים לֹא קָרִי פְּרָצוּף אֵלָא צוֹרָה:

אִילִימָא בְּעוֹשָׂה. וְהֵיא מוֹתְרִין דְּקָאמֵר מוֹתֵר לְצִיּוּרָן:

אֵתִי. בְּדַמוֹת הַעוֹמְדִין אֲצִלִּי:

בְּמוֹצֵא. וּמוֹתְרִין בְּהִנָּאָה קָאמֵר:

אֵלָא פְּשִׁיטָא בְּעוֹשָׂה. דְּכָל פְּרָצוּפִין כְּגוֹן דְּחִיָּה וּבִהַמָּה מוֹתֵר לְצִיּוּרָן וְאִף עַל גַּב דְּשׁוֹר וְאִרְיָה וְנֶשֶׁר שְׁמִשִּׁין שֶׁל מַעֲלָה הֵן לֹא דְמוּ דְהַתֵּם אֲרַבְעֵתָן יַחַד לְגוּף אַחַד וְהַכָּא חַד פְּרָצוּף וְתוּ לֹא חוּץ מִפְּרָצוּף אָדָם דַּאֲפִילוּ לְחוּדֵיהּ אֶסוּר:

וְכִדְרַב הוֹנָא בְּרִיה דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ. דַּאֲמֵר לְקַמֵּן בְּשַׁמְעֵתִין קָרִי בִּיה לֹא תַעֲשֶׂוּן אֹתִי כְּדַמוֹתִי:

הֵנִי אִין. שְׁמִשִּׁין שְׁבַמְרוֹס. אֲבַל צוֹרֵת דְּרָקוֹן דַּאֲיֵנָה בְּמָרוֹם שְׂרִיּוּה:

רש"י

מניקה. אשה מניקה בן :
 סר אפיס. שסר ונעשה שר :
 והפיס את כל העולם. בשני
 רעבון והפיס כמו והפיס דעתו
 אלמא פרצוף אדם לרבי יהודה
 אסור :
 והוא דנקט גריוא וקא כיל.
 אסור על שם יוסף אבל פרצוף
 אדם גרידא שרי בהנאה :

אלא פשיטא במוצא,
 וכדתנן: "המוצא בליים ועליהם צורת חמה".

רישא וסיפא - במוצא, ומציעתא - בעושה!?

אמר אביי:

אין,

רישא וסיפא - במוצא,

ומציעתא - בעושה.

רבא אמר:

כולה במוצא,

ומציעתא - רבי יהודה היא.

דתנאי:

"דבי יהודה מוסיף: אף דמות מניקה וסר אפיס,

מניקה - על שם חנה שמניקה כל העולם כולו,

סר אפיס - על שם יוסף נסר ומפיס את כל העולם כולו".

והוא דנקיט גריוא וקא כיל,

והיא דנקטא בן וקא מניקה.

רש"י

ציצין. תרגום של סנפיר לשון
 אחר כמו שערות:
 פרקיו. חליותיו:
 הלכה כר"ש. שאם אין לו ציצין
 מותר:

7. מג, א

תנו רבנן:

"איזהו צורת דרקון?"

פירש רבי שמעון בן אלעזר:

כל שיש לו ציצין בין פרקיו".

מחוי רבי אסי בין פרקי צואר.

אמר רבי חמא ברבי חנינא:

הלכה ברבי שמעון בן אלעזר.

8. מג, א

רפ"י

בריבי. כלומר אדם גדול וכן קורין לו בכינוי:
מצא טבעת. ולא הגביהה עד שבטלה העובד כוכבים:
סירו. הכהו על הלחי:
זוטו של ים. לשון ים החוזר לאחוריו עשר וחמש עשרה פרסאות ושטף כל מה שמוצא בדרך חזרתו וכן עושה בכל יום:
שלולית. כשהנהר גדל ויוצא על גדותיו ופושט:
מתיאשין מהן. וכיון דאייאש עובד כוכבים בטלה מדעתיה דלא למפלחה ותו לא צריך לבטולה:
מאיסורא מי מייאש. עדיין העובד כוכבים שאיבדה קורא לה עבודת כוכבים דמימר אמר וכו':

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יהושע בן לוי:
 פעם אחת הייתי מהלך אחר רבי אלעזר הקפ"ר בריבי בדרה,
 ומצא שם טבעת ועליה צורת דרקון,
 ומצא גוי קטן - ולא אמר לו פלום,
 מצא גוי גדול ואמר לו: בטלה - ולא בטלה,
 סירו - ובטלה.

שמע מינה תלת:
 שמע מינה: גוי מבטל עבודה זרה שלו ושל חבירו.
 ושמע מינה: יודע בטיב של עבודה זרה ומשמשיה - מבטל,
 ושאינו יודע בטיב עבודה זרה ומשמשיה - אינו מבטל.
 ושמע מינה: גוי מבטל בעל פרחו.

מגדף בה רבי חנינא:
 ולית ליה לרבי אלעזר הקפ"ר בריבי הא דתנן:
**"המציל: מן הארי,
 ומן הדוב,
 ומן הנמר,
 ומן הגייס,
 ומן הנהר,
 ומזוטו של ים,
 ומשלוליתו של נהר,
 והמוצא: בסרטיא ופלטאיא גדולה,
 ובכל מקום שהרבים מצוין שם -
 הרי אלו שלו,
 מפני שהבעלים מתיאשין מהן!"**

אמר אביי:
 נהי דמינה מייאש,
 מאיסורא - מי מייאש?!

מימר אמר: אי גוי משפח לה - מפלח פלח לה,
 אי ישראל משפח לה אידי דדמיה יקרין מזבין לה לגוי ופלח לה.

9. מג, א

רס"י

תנו הָתָם:
 "דְּמוֹת צוּרוֹת לְבָנוֹת הֵיָה לּוֹ לְרַבֵּן גַּמְלִיאֵל בְּעֵלְיֵיתוֹ בְּטַבְּלָא בְּבוּתֵל,
 שְׁבָהוּ מִרְאָה אֶת הַהֲדִיּוֹטוֹת,
 וְאוֹמֵר לָהֶן: כִּזָּה רְאִיתֶם אוֹ כִּזָּה רְאִיתֶם?"
 ומי שָׂרִי?
 וְהִכְתִּיב: "לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי"²⁷⁴ (שמות כ, כ) - לֹא תַעֲשׂוּן כְּדְמוֹת שְׁמַשֵּׁי הַמְּשֻׁמָּשִׁים לְפָנַי!
 אָמַר אַבְיִי:
 לֹא אֶסְרָה תוֹרָה אֲלֵא שְׁמַשֵּׁין שְׁאִפְשֵׁר לַעֲשׂוֹת כְּמוֹתֵן,
 כְּדִתְנִיא:
 "לֹא יַעֲשֶׂה אָדָם בֵּית תְּבִנֵית הַיֵּכָל,
 אֲכַסְדָּרָה תְּבִנֵית אוֹלָם,
 חֶצֶר תְּבִנֵית עֲזָרָה,
 שׁוּלְחָן תְּבִנֵית שׁוּלְחָן,
 מְנוּרָה תְּבִנֵית מְנוּרָה,
 אֲבָל הוּא עוֹשֶׂה שֶׁל חֲמֵשׁ וְשֶׁל שֵׁשׁ וְשֶׁל שְׁמוֹנֶה.
 וְשֶׁל שְׁבַע לֹא יַעֲשֶׂה אֶפִּילוֹ שֶׁל שְׂאֵר מִיְּמֵי מִתְכּוֹת.
 רַבִּי יוֹסִי בֶר יְהוּדָה אוֹמֵר:
 אִף שֶׁל עֵץ לֹא יַעֲשֶׂה, כְּדָרָךְ שְׁעָשׂוּ בֵּית חֲשִׁמוֹנָאִי.
 אָמְרוּ לוֹ: מִשָּׁם רְאִי?
 שְׁפוּדִין שֶׁל בְּרֹזֵל הֵי, וְחוּפוֹין בְּבַעַץ,
 הַעֲשִׂירוֹ - עֲשָׂאוֹם שֶׁל כֶּסֶף,
 חֲזָרוּ וְהַעֲשִׂירוֹ - עֲשָׂאוֹם שֶׁל זָהָב."
 וְשְׁמַשֵּׁין שְׂאִי אִפְשֵׁר לַעֲשׂוֹת כְּמוֹתֵן מִי שָׂרִי?
 וְהִתְנִיא:
 "לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי" (שמות כ, כ) - לֹא תַעֲשׂוּן כְּדְמוֹת שְׁמַשֵּׁי הַמְּשֻׁמָּשִׁים לְפָנַי בְּמִרוֹם!
 אָמַר אַבְיִי:
 לֹא אֶסְרָה תוֹרָה אֲלֵא כְּדְמוֹת אַרְבָּעָה פְּנִים בְּהַדִּי הַדָּדִי.
 אֲלֵא מַעֲתָה, פְּרָצוּף אָדָם לְחוּדְיָה תִשְׁתַּרֵּי,
 אֲלֵמָה תְּנִיא: "כָּל הַפְּרָצוּפוֹת מוֹתְרִין, חוּץ מִפְּרָצוּף אָדָם!
 אָמַר רַב יְהוּדָה בְּרִיה דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ:
 מִפְּרָקִיָּה דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שְׁמִיעַ לִי:
 "לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי" (שמות כ, כ) - לֹא תַעֲשׂוּן אוֹתִי,
 אֲבָל שְׂאֵר שְׁמַשֵּׁין - שָׂרִי.
 וְשְׂאֵר שְׁמַשֵּׁין מִי שָׂרִי?
 וְהִתְנִיא:
 "לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי" (שמות כ, כ) - לֹא תַעֲשׂוּן כְּדְמוֹת שְׁמַשֵּׁי הַמְּשֻׁמָּשִׁין לְפָנַי בְּמִרוֹם,
 כְּגוֹן אוֹפְנִים וְשִׂרְפִים וְחִיּוֹת הַקֹּדֶשׁ וּמִלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת!
 אָמַר אַבְיִי:
 לֹא אֶסְרָה תוֹרָה אֲלֵא שְׁמַשֵּׁין שְׁבִמְדוֹר הַעֲלִיוֹן.
 וְשְׁבִמְדוֹר הַתַּחְתּוֹן מִי שָׂרִי?
 וְהִתְנִיא:
 "אֲשֵׁר בְּשָׁמַיִם"²⁷⁵ (שמות כ, ד) - לְרַבּוֹת חֲמָה וּלְכַנָּה כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת,
 "מִמַּעַל" (שמות כ, ד) - לְרַבּוֹת מִלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת!

מג, ב

²⁷⁴ לא תעשונו אתי אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם

²⁷⁵ לא תעשה לך פסל וכל תמונה אשר בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת ואשר במים מתחת לארץ

רש"י

דאחרים עשו לו. עובדי כוכבים :
 והא דרב יהודה דאחרים עשו
 לו. צורה בטבעת שהיה מניח :
 סמי עיניה דדין. פחות צורתו :
 חשדא. שלא יאמרו לה הוא
 עובד :
 חותמה. צורתה :
 ומותר לחתום בה. כשהוא
 חותם שוקע החותם בשעוה
 ואינו נראה מבחוץ :
 חותמה שוקע. אסור לחתום
 דכשהוא חותם הוי חותמה
 בולט ולקמן פריך הי"נ נחוש
 לחשדא :
 דשף וייתב. שם מקום שהיה
 במדינת נהרדעא ויש אומר
 יכניה וגלותו נטלו עמה מאבני
 ירושלים ומעפרה ובנאוהו שם
 והיינו דשף וייתב בנהרדעא
 נישוף כאן ונתיישב כאן והיינו
 דכתיב כי רצו עבדיך את אבניה
 וכר' :
 אנדרטא. צלם :
 והא ר"ג יחיד הוה. וניחוש
 לחשדא :
 דפרקים. של חוליות ולא היה
 מחברם אלא בשעת בדיקת
 עדים וכל יומא לא חזו לה
 וליכא חשדא :

כי תנאי ההיא לעובד.

אי "לעובד" אפילו שילשול קטן נמי!

אין הכי נמי,

מסיפיה דקרא נפקא,

דתנאי:

"אשר בארץ" (שמות כ, ד) - לרבות ימים ונהרות הרים וגבעות,

"מתחת" (שמות כ, ד) - לרבות שילשול קטן".

ועשייה גרידתא - מי שרי?!

והתנאי:

"לא תעשין אתי" (שמות כ, כ) - לא תעשון בדמות שמשי המשמשין לפני במרום,

בגון חמה ולבנה, כוכבים ומזלות!"

שאני רבן גמליאל,

דאחרים עשו לו.

והא רב יהודה, דאחרים עשו לו, ואמר ליה שמואל לרב יהודה:

שינא, סמי עיניה דדין!

התם - בחותמו בולט,

ומשום חשדא.

דתנאי:

"טבעת שחותמה בולט:

אסור - להניחה,

ומותר - לחתום בה.

חותמה שוקע:

מותר - להניחה,

ואסור - לחתום בה".

ומי חיישינן לחשדא?!

והא בי כנישתא דשף ויתב בנהרדעא,

דאוקמי ביה אנדרטא,

והו עיילי ביה אבוה דשמואל ולוי ומצלו בגויה, ולא חיישי לחשדא!

רבים שאני.

והא רבן גמליאל יחיד הוה!

כיון דנשיא הוא,

שכיחי רבים גביה.

ואיבעית אימא:

פרקים הוואי.

ואיבעית אימא:

להתלמד שאני.

דתנאי:

"לא תלמד לעשות" ²⁷⁶ (דברים יח, ט) - אבל אתה למד להבין ולהורות".

²⁷⁶ מי אתה בא אל הארץ אשר יהוה אלהיך נתן לך לא תלמד לעשות קטועבת הגוים ההם

10. מג, ב

כָּס"י

למעלה מן המים. על אוגני הכלי:
 למטה מן המים. בשולים ובדפנות:
 מבוזין. שמשתמשין בהן במאכל ובמשתה ואין מכובדין אלא העשויין לתכשיט:
 שירין. צמידין:
 קומקמוסין. סירות קטנות של מתכת:

"דָּבָן שְׂמֵעוֹן בֶּן גְּמְלִיאֵל אָמַר:
שְׁעַל הַמְּכֻבָּדִין - אֲסוּרִין,
שְׁעַל הַמְּבוּזִין - מוֹתְרִין".

איזו הן "מְכֻבָּדִין", ואיזו הן "מְבוּזִין"?

אמר רב:

"מְכֻבָּדִין" - לְמַעַל מִן הַמַּיִם,
"מְבוּזִין" - לְמַטָּה מִן הַמַּיִם.

ושמואל אמר:

אלו ואלו "מְבוּזִין" הן,
 אלא אלו הן "מְכֻבָּדִין" - שְׁעַל הַשִּׁירִין, וְעַל הַנְּזָמִים וְעַל הַטְּבָעוֹת.

תניא כוותיה דשמואל:

"מְכֻבָּדִין - שְׁעַל הַשִּׁירִין,
וְעַל הַנְּזָמִים,
וְעַל הַטְּבָעוֹת,
מְבוּזִין - שְׁעַל הַיּוֹרוֹת,
וְעַל הַקּוּמְקָמְסִין,
וְעַל מַחְמֵי חַמִּים,
וְשְׁעַל הַסְּדִינִין,
וְעַל הַמְּטַפְּחוֹת".

11. מג, ב - מד, א

כ"י

מתני'
וזורה לרוח. שלא יכשל בה
ישראל ליהנות ממנה:
אף הוא. אם יזרנה לרוח גם
עתה יש הנאה ממנה:

גמ'
הרי הוא אומר ויזר על פני
המים. דליכא למיחש לזבל
והאי דלא השליכו לים שלם לא
נתכוין אלא לבדקן כסוטות
שהמים בודקין אותם שחטאו
והורגים אותם כדאמרי' התם
(יומא סו:). זיבח וקיטר בסייף
גיפף ונישק באסכרה שמוח בלבו
בהדרוקן:

הסירה מגבירה. השפילה
ממלכות:

מפלצת. לקמן מפרש:
וידק וישרף בנחל קדרון. ולא
חייש לזבל מוידק קא מוטיב:
ואת חטאתכם וגו'. מואכות
אותו טחון קא מוטיב אבל
מואשרוף לאו תיובתא היא דכל
כמה דלא שחיק ליה מחובר
בהדדי ואינו נעשה זבל:

אלו ואלו. דמים החיצונים
ודמים הפנימיים ששיריהן
נשפכין על יסוד מזבח החיצון
והן יורדין מן היסוד לרצפה:
ומתערבין באמה. סילון של מים
שהיה בעזרה:

ומועלין בהם. לאו קרבן מעילה
קאמר דאין מעילה בדם קדשים
כדאמרינן בפרק הוציאו לו אלא
אסור ליהנות מהן אלא בדמים:
לגננים. לזבל גנותיהן:

מקומות מקומות יש בו. ויש
מגדל ויש שאינו מגדל:

מפליא ליצנותא. ליצנות מופלא
כדתני רב יוסף:

וכתת נחש הנחושת. כי בימים
ההמה בית ישראל מקטרין לו
אלמא עבודת כוכבים הוה
וכתיב וכתת:

ואין אדם אוסר. אותן שהקטירו
לו לא היו יכולין לאסרו שאין
בהן כח להקצותו לעבודת
כוכבים:

משנה

רבי יוסי אומר:

שוחק וזורה לרוח,

או משיל לים.

אמרו לו: אף הוא נעשה זבל,

שנאמר: "לא ידבק בידך מאומה מן החרם"²⁷⁷ (דברים יג, יח).

גמרא

תניא:

"אמר להם רבי יוסי,

והלא כבר נאמר: "ואת הטאתכם אשר עשיתם את העגל, מד, א

לקחתי ואשרף אתו באש ואפת אתו טחון היטב עד אשר דק לעפר,

ואשלף את עפרו אל הנחל היידי מן ההר" (דברים ט, כא)!

אמרו לו: משם ראיה?!

הרי הוא אומר: "ויזר על פני המים וישק את בני ישראל"²⁷⁸ (שמות לב, כ),

לא נתכוין אלא לבדקן, כסוטות.

אמר להם רבי יוסי:

והלא כבר נאמר: "וגם את מעכה אמו הסיקה מגבירה אשר עשתה מפלצתה,

וידק וישרף בנחל קדרון" (מלכים א' טו, יג. דברי הימים ב' טו, טז)!

אמר לו: משם ראיה?!

נחל קדרון אינו מגדל צמחין".

ולא?!

והתניא:

"אלו ואלו, מתערבין באמה ויוציאו לנחל קדרון,

ונמכרין לגנניו לזבל,

ומועלין בהן" (יומא נח, פסחים כב.)!

מקומות מקומות יש בו,

יש מקום - מגדל צמחין,

ויש מקום - שאין מגדל צמחין.

מאי "מפלצתה"?

אמר רב יהודה:

דהוה מפליא ליצנותא.

כדתני רב יוסף:

כמין זכרות עשתה לה,

והיתה נבעלת לו בכל יום.

אמר להן רבי יוסי:

והלא כבר נאמר: "וכתת נחש נחשת אשר עשה משה"²⁷⁹ (מלכים ב יח, ד)!

אמרו לו: משם ראיה?!

הרי הוא אומר: "ויאמר ה' אל משה עשה לה שרף"²⁸⁰ (במדבר כא, ח),

"לה" - משלה,

ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו.

והתם בדין הוא דכתותי לא הוה צריך,

²⁷⁷ ולא ידבק בידך מאומה מן החרם למען ישוב יהוה מחרון אפו ונתן לך רחמים ורחמך והרבך כאשר נשבע לאבתך

²⁷⁸ וישק את העגל אשר עשו וישרף באש ויטחון עד אשר דק ויזר על פני המים וישק את בני ישראל

²⁷⁹ הוא הסיור את הבמות ושרף את המצבת וקרת את האשרה וכתת נחש הנחשת אשר עשה משה כי עד הימים ההמה היו בני ישראל מקטרים לו

ויקרא לו נחשתן

²⁸⁰ ויאמר יהוה אל משה עשה לה שרף ושים אתו על נס והיה קל הנשיר וראה אתו וחי

אָלָא פִּינּוּ דְחִזָּא דְקָא טְעוּ יִשְׂרָאֵל בְּתַרְיָה, עֲמַד וְכִיתְתּוּ.

אָמַר לְהֵם: וְהֵלֵא כְּבָר נְאֻמַּר: **"וַיַּעֲזְבוּ שָׁם אֶת עֲצִמֵיהֶם וַיִּשְׂאֵם דָּוִד וְאֲנָשָׁיו"** (שמואל ב ה, כא)!

וּמַאי מְשַׁמַּע דְּהַאי **"וַיִּשְׂאֵם דָּוִד"** לִישְׁנָא דְזַרְנַיִי הוּא?

כְּדַמְתַּרְגָּם רַב יוֹסֵף: **"תְּזַרְם וְרוּחַ תִּשְׂאֵם"**²⁸¹ (ישעיהו מא, טז),

וּמְתַרְגְּמֵינּוּ: תְּזַרְיָנּוּ וְרוּחַ תְּטַלְטְלֵינּוּ.

אָמְרוּ לוֹ: מַשְׁם רְאָיָה?!

הָרִי הוּא אוֹמַר: **"וַיִּשְׂרְפוּ בְּאֵשׁ"**²⁸² (דברי הימים א יד, יב),

וּמִדְּלָא כְּתִיב 'וַיִּשְׂרַפֶּם וַיִּשְׂאֵם',

שְׁמַע מִינָהּ: וַיִּשְׂאֵם מִמַּשׁ.

מְכַל מְקוּם קָשׁוּ קְרָאֵי אֶהְדְּרִי!

כְּדָרְב הוּנָא,

דְּרַב הוּנָא רְמִי,

כְּתִיב: **"וַיֹּאמֶר דָּוִד וַיִּשְׂרְפוּ בְּאֵשׁ"** (דברי הימים א יד, יב),

וּכְתִיב: **"וַיִּשְׂאֵם"** (שמואל ב ה, כא)!

לֹא קָשִׁיא:

כָּאן - קוֹדֵם שְׁבָא אֵיתִי הַגִּיתִי.

כָּאן - לְאַחַר שְׁבָא אֵיתִי הַגִּיתִי.

דְּכְתִיב: **"וַיִּקַּח אֶת עֵטְרַת מַלְכֶם מֵעַל רֹאשׁוֹ וּמִשְׁקַלָּהּ כְּכַר זָהָב"**²⁸³ (שמואל ב יב, ל).

וּמַי שְׁרִי?

אִיסוּרֵי הַנָּאָה נִינְהוּ!

אָמַר רַב נַחֲמָן:

אֵיתִי הַגִּיתִי בָּא וּבִיטְלָהּ.

"מִשְׁקַלָּהּ כְּכַר זָהָב" - הֵיכִי מְצִי מִנַּח לָהּ?

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב:

רְאוּיָה לְנַחַח עַל רֹאשׁ דָּוִד.

רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינְאֵא אָמַר:

אָבִן שׁוֹאֲבַת הַיְתָה בְּהָ,

דְּהוּת דְּרָא לָהּ.

רַבִּי אֱלֵעָזַר אָמַר:

אָבִן יְקָרָה הַיְתָה בְּהָ שְׁשׁוּה כְּכַר זָהָב.

"זֹאת הַיְתָה לִי כִּי פְקוּדֵיךָ נִצְרַתִּי" (תהלים קיט, נו).

מַאי קְאָמַר?

הֵכִי קְאָמַר:

רַבִּי

דְּכַתּוּבִי נָמִי לֹא צָרִיךְ. דְּמוּתָר

לִיהֲנוּת מִמֶּנּוּ:

עַמֵּד וְכִיתְתּוּ. לְפִרְסוּמֵי מִילְתָּא:

דְּזוּרֵי. לְשׁוֹן זוּרָה לְרוּחַ:

כְּדַמְתַּרְגָּם. תְּזַרְם תְּזַרְיָנּוּ וְרוּחַ

תִּשְׂאֵם וְרוּחָא תְּטַלְטְלֵינּוּ אֲלֵמָא

וַיִּשְׂאֵם לְשׁוֹן זִירוּי וְטַלְטוּל:

אֲמַרוּ לוֹ הָרִי הוּא אוֹמַר. בְּדַבְרֵי

הַיָּמִים וַיֹּאמֶר דָּוִד וַיִּשְׂרַפֶּם

וּמִדְּלָא כְּתִיב בְּחַד קְרָא וַיִּשְׂרַפֶּם

וַיִּשְׂאֵם שׁ"מ לֹא תְרוּיָהוּ

כְּדַקְאֲמַרְתָּ שְׂרַפֶּם וְאַחֲ"כ זוּרָה

לְרוּחַ:

אֲלֵא וַיִּשְׂאֵם מִמַּשׁ. נִטְלַם עֵמוּ

וְנִהְנָה מֵהֶם וּמִתְחַלָּה אֲמַר

לְעַבְדֵי שְׂרַפֶּן כְּדַמְפִּרְשׁ וְאִזִּיל

מוּיִשְׂרַפֶּוּ לֹא מְצִי לְאוֹתְבִינְהוּ

לְרַבְנָן דְּכָל זְמַן שְׂאִין נְדוּקִין עֵ"י

כְּתִישָׁה אֵינּוּ נַעֲשֵׂה זָבֵל:

קָשׁוּ קְרָאֵי אֶהְדְּרִי. וַיִּשְׂרַפֶּם

מִשְׁמַע אֲסוּר בְּהִנָּהּ וַיִּשְׂאֵם

מִשְׁמַע נִהְנָה מֵהֶם:

קוֹדֵם שְׁבָא אֵיתִי. וּבִיטְלָהּ אֲמַר

דָּוִד לְשַׂרְפֶּם:

וּבֵא אֵיתִי וּבִיטְלָהּ. וְהִדְר וַיִּשְׂאֵם

דָּוִד אֵיתִי הַגִּיתִי עוּבַד כּוֹכְבִים

הֵיחָ:

עֵטְרַת מַלְכֶם. בְּבִנֵי עֵמוּן קָאֵי

וְעֵבֻדוֹת כּוֹכְבִים שְׁלַחַם מַלְכֶם

שְׁמָה עַל שֵׁם מַלְכוּכָה כְּדַכְתִּיב

(מִי"א יא) וְלַמּוֹלֶךְ שְׁקוֹץ בְּנֵי עֵמוּן

וְהֵאֵי עֵטְרַת מַלְכֶם בְּעֵבֻדוֹת

כּוֹכְבִים קְאָמַר:

הֵיכִי מְצִי מִנַּח לָהּ. וְהֵלֵא כְּבַד

שְׁשִׁים מִנָּה הוּא וּמֵאֵד הֵיא

כְּבִידָה וְקָרָא כְּתִיב וְתַהֲי עַל

רֹאשׁ דָּוִד:

אֲר"י. הֵאֵי וְתַהֲי עַל רֹאשׁ דָּוִד

לֹא דְמִנַּח לָהּ אֲלֵא הֵכִי קְאָמַר

חֲשׁוּבָה וְרְאוּיָה לְדוּד שְׁעִשׁוּי

לְמַדַּת רֹאשׁוֹ וְהוֹלְמָתוֹ כְּדַלְקָמָן:

אֲבָן שׁוֹאֲבַת. דְּרַךְ אוֹתָהּ הָאֲבָן

לְהַגְבִּיחַ הַמִּתְכַּת וְלִתְלוּתָהּ

בְּאוּרִי:

דְּהוּת דְּרִיָּא לָהּ. שְׁהִיתָה נוֹשֵׂאת

לְעֵטְרָה וּמַגְבִּיחָתָהּ:

שְׁשׁוּה כְּכַר זָהָב. וְהֵינּוּ מִשְׁקַלָּהּ

כְּכַר זָהָב שְׁקוּלָהּ הֵיא כְּכַר

זָהָב:

זֹאת הַיְתָה לִי. עֵדוּת עֵטְרָה זוֹ

מַעֲיָדָה עַלֵי שְׂאֵנֵי הַגּוֹן לְמַלְכוּת:

²⁸¹ תְּזַרְם וְרוּחַ תִּשְׂאֵם וְיִשְׂרַפֶּם וְיִשְׂאֵם אֲתָם וְאֲתָהּ תְּגִיל בִּיהוּהּ בְּקוֹדֵשׁ יִשְׂרָאֵל תִּתְהַלֵּל

²⁸² וַיַּעֲזְבוּ שָׁם אֶת אֱלֹהֵיהֶם וַיֹּאמֶר דָּוִד וַיִּשְׂרְפוּ בְּאֵשׁ

²⁸³ וַיִּקַּח אֶת עֵטְרַת מַלְכֶם מֵעַל רֹאשׁוֹ וּמִשְׁקַלָּהּ כְּכַר זָהָב וְאָבִן יְקָרָה וְתַהֲי עַל רֹאשׁ דָּוִד וְשָׁלַל הָעִיר הַזֹּאת הָרֶבֶה מְאֹד

בשכר שפסקודיך נצרתני - זאת היתה לי לעדות.

מאי עדותה?

אמר רבי יהושע בן לוי:

שהיה מניחה במקום תפילין והולמתו.

והא בעי אנוחי תפילין!

אמר רב שמואל בר רב יצחק:

מקום יש בראש שראוי להניח בו שתי תפילין.

רש"י

הולמתו. ויושבת בראשו יפה

ומכוונת למדת ראשו:

מקום תפילין. חריץ שבראשו

למעלה מן הפדחת מקום שמוחו

של תינוק רופס:

מקום יש בראשו דראוי להניח

שם ב' תפילין. שרחב החריץ

מקום כרך שני רצועות והיא

היתה נוחה בחצי רחבו:

ויוציאו את בן המלך. ביואש

כתיב בבן אמציה שהחביאה

אותו אחותו כשהרגה עתליה

את כל זרע המלוכה וכשגדל

הוציאהו ונתנו עליו הנזר

לעדות שהוא מזרע המלוכה:

אמר רב יהודה שביקש להולמו.

ואף על גב דאמר רב יהודה לעיל

ראויה היתה לנוח אבל אנוחי

לא מנח לה מיהו חדא שעתא

בדקי ליה בגויה אם הגון הוא

למלכות:

רבתייהו. דהנך חמשים איש:

דכתב ויעש לו. דמשמע שהיו

משונים:

נטולי טחול. הטחול מכביד:

וחקוקי כפות הרגלים. נטל

הבשר מן העצם ולא היו

מרגישים בקוצים ובברקנים:

"ויוציאו את בן המלך ויתנו עליו את הנזר ואת העדות"²⁸⁴ (דברי הימים ב כג, יא),

"נזר" - זו כלילא,

"עדות" - אמר רבי יהודה אמר רב: עדות היא לבית דוד, שפל הראוי למלכות - הולמתו,

וכל שאינו ראוי למלכות - אין הולמתו.

"ואדניה בן חגית מתנשא לאמר אני אמלך"²⁸⁵ (מלכים א א, ה),

אמר רב יהודה אמר רב: שמתנשא להולמו ולא הולמתו.

"ויעש לו רכב ופרשים וחמשים איש רצים לפניו" (מלכים א א, ה).

מאי רבתייהו?

תנא:

"נולם נטולי טחול וחקוקי כפות הרגלים היו".

²⁸⁴ ויוציאו את בן המלך ויתנו עליו את הנזר ואת העדות וימשיכהו ויהודע ובניו ויאמרו יחי המלך

²⁸⁵ ואדניה בן חגית מתנשא לאמר אני אמלך ויעש לו רכב ופרשים וחמשים איש רצים לפניו

12. מד, ב

רפ"י

מב, מ

מתני'
פרוקלוס. מין עובד כוכבים
 היה:
אפרודיטי. שם עבודת כוכבים
 והמרחץ עומד בחצרה:
אין משיבין. דברי תורה במרחץ
 לפי שאדם עומד ערום:
היא באה בגבולה. שהמרחץ
 קודם לה והמרחץ נעשה לכל
 הבא למרחץ ולא כל הימנה
 שתהא גוזלת את הרבים: ועוד
 תשובה אחרת אין אנו אומרים
 נעשה מרחץ נוי לאפרודיטי
 דמרחץ לאו דבר נוי הוא אלא
 נעשה אפרודיטי נוי למרחץ
 נמצא שהיא משמשתו והיא
 טפלה והוא עיקר:
ביב. חריץ העשוי בקרקע
 להוציא שופכין לרה"י:
לא נאמר. בתורה לאיסור אלא
 אלהיהם דכתיב אבד תאבדון
 וגו':

גמ'
והיכי עביד הכי. דאחדר ליה
 במרחץ והלא אין משיבין
 במרחץ ואסור לאמרו בלשון
 חול בבית המרחץ שאע"פ
 שאינה בלשון הקדש לא נפקי
 מקדושתיהו:
גנובה. כלומר דחהו בקש:
ואני אומר. ר' חמא קאמר לה
 ופליגא אדר' הושעיא רביה:
וכי בא בגבולה. כלומר ואפילו
 קדמה עבודת כוכבים למרחץ
 מאי איכפת לן:
שלא בטובה. שלא יחזיק טובה
 לכומרים ובהנאה לא מיתסר
 כדאמרינן לקמן אין הקדש
 לעבודת כוכבים עד שיקריב
 לפניו בתקרובת:
כבטובת אחרים. שהיה חשוב
 וטובה היא להם כשהוא נהנה
 מהן הלכך אי לאו מרחץ קודם
 הוה אסור כל הני:

שאל פרוקלוס בן פלוספוס את רבן גמליאל בענו,
שהיה רוחץ במרחץ של אפרודיטי,
אמר ליה: כתוב בתורתכם: "לא ידבק בידך מאומה מן החרם"²⁸⁶ (דברים יג, יח),
מפני מה אתה רוחץ במרחץ של אפרודיטי?
אמר לו: אין משיבין במרחץ.
ובשיצא, אמר לו: אני לא באתי בגבולה, היא באה בגבולי.
אין אומרים: נעשה מרחץ נוי לאפרודיטי,
אלא אומר: נעשה אפרודיטי נוי למרחץ.
דבר אחר:
אם נותנים לה ממון הרבה, אי אתה נכנס לעבודה זרה שלך: ערום,
ובעל קרי, ומשתין בפניה,
זו עומדת על פי הביב וכל העם משתינין לפניה,
לא נאמר אלא "אלהיהם"²⁸⁷ (דברים יב, ב) - **את שנוהג בו משום אלוה אסור**,
את שאינו נוהג בו משום אלוה - מותר.

גמרא

והיכי עביד הכי?
והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן:
בכל מקום מותר להרהר, חוץ מבית המרחץ ומבית הפסא!
וכי תימא: בלשון חול אמר לו - והאמר אביי: דברים של חול מותר לאומרן בלשון קדש,
דברים של קדש אסור לאומרן בלשון חול!

תנא:

"בשיצא אמר לו: אין משיבין במרחץ".

אמר רב חמא בר יוסף ברי אמר רבי אושעיא:
תשובה גנובה השיבו רבן גמליאל לאותו הגמון.
ואני אומר: אינה גנובה.

מה גנובתיה?

דקאמר לו: "זו עומדת על פי הביב וכל אדם משתינין בפניה".
וכי "משתינין בפניה" - מאי הוי? והאמר רבא: פעור יוכיח, שמפערין לפניו בכל יום ואינו בטל.

"ואני אומר: אינה גנובה",
זו - עבודתה בקד,
וזו - אין עבודתה בקד.

אמר אביי:

גנובתה מהכא, דקאמר ליה: "אני לא באתי בגבולה והיא באה בגבולי".
וכי בא בגבולה מאי הוי?
והתנן:

"עבודה זרה שיש לה מרחץ או גינה - נהניו מהן שלא בטובה,
ואין נהניו מהן בטובה" (עבודה זרה נא).

"ואני אומר: אינה גנובה",
שלא בטובת רבן גמליאל כבטובת אחרים דמי.

²⁸⁶ ולא ידבק בידך מאומה מן החרם למען ושוב יהיה מחרון אפו ונתן לה דחמים ורחמיה והרבה כאשר נשבע לאבתיה
²⁸⁷ אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגוים אשר אתם ירשיים אתם את אלהיהם על ההרים הרמים ועל הגבעות ותחת כל עץ רענן

רש"י

ואני אומר אינה גנובה. מילתא דרבי חמא בר יוסף קא מפרשי: גיררה. בטיט ובצואה לא בטלה לקמן (דף נג.) נפקא לן מוהיה כי ירעב והתקצף וקלל במלכו: שאין הקדש לעבודת כוכבים. באמירה עד שיקריבנה לפניו בתקרובת: נוי מיהא איכא. אי הוה רחיצה נוי לעבודת כוכבים אסור לייפות עבודת כוכבים אף על גב דאיתסורי לא מיתסר מרחץ בהנאה:

רב שימי בר חייא אמר:

גנובתה מהכא, דקאמר לו: "זו עומדת על הביב וכל אדם משתינין בפניה".

וכי משתינין בפניה מאי הוי?

והתני:

"דק בפניה,

השתיו בפניה,

גיררה,

וזרק בה את הצואה - הרי זו אינה בטילה" (עבודה זרה נג.).

"ואני אומר: אינה גנובה",

התם - לפי שעמא הוא רתח עליה, והדר מפייס לה,

הכא - כל שעמא ושעמא בזלזולה קיימא.

רבה בר עולא אמר:

גנובתה מהכא, דקאמר ליה: "אין אומרים: נעשה מרחץ נוי לאפרודיטי,

אלא נעשה אפרודיטי נוי למרחץ",

וכי אמר: "נעשה מרחץ לאפרודיטי נוי" - מאי הוי?

והתניא:

"האומר: "בית זה לעבודה זרה",

"כוס זה לעבודה זרה" - לא אמר כלום,

שאין הקדש לעבודה זרה".

"ואני אומר: אינה גנובה",

נהי דאיתסורי לא מיתסרא,

נוי מיהא איכא.

13. מה, א - מו, א

רפ"י

מה, א משנה

הגוים העובדים את ההרים ואת הגבעות:

הן - מותרין,

ומה שעליהן - אסורין,

שנאמר: "לא תחמד כסף וזהב עליהם" ²⁸⁸ (דברים ז, כה).

רבי יוסי הגלילי אומר:

"אלהיהם על ההרים" ²⁸⁹ (דברים יב, ב) - ולא ההרים אלהיהם,

"אלהיהם ... על הגבעות" (דברים יב, ב) - ולא הגבעות אלהיהם.

ומפני מה אשירה אסורה?

מפני שיש בה תפיסת ידי אדם,

ובכל שיש בה תפיסת ידי אדם - אסור.

אמר רבי עקיבא:

אני אובין ואדון לפניה:

כל מקום שאתה מוצא: הר גבוה,

וגבעה נשאה,

ועץ רענן - דע שיש שם עבודה זרה.

גמרא

ורבי יוסי הגלילי היינו תנא קמא!

אמר רמי בר חמא אמר ריש לקיש:

צפוי הר כהר איכא ביניהו,

תנא קמא סבר: צפוי הר - אינו כהר, ומיתסר,

ורבי יוסי הגלילי סבר: צפוי הר - הרי הוא כהר.

רב ששת אמר:

דכולי עלמא: צפוי הר - אינו כהר,

והכא באילן שנטעו ולבסוף עבדו קמפלגי,

תנא קמא סבר: אילן שנטעו ולבסוף עבדו - מותר,

ורבי יוסי הגלילי סבר: אילן שנטעו ולבסוף עבדו - אסור.

מה, ב

ממאי?

מדקתני סיפא:

"מפני מה אשירה אסורה?

מפני שיש בה תפיסת ידי אדם,

ובכל שיש בו תפיסת ידי אדם - אסור."

"ובכל שיש בו תפיסת אדם" - לאתווי מאי?

לאו לאתווי אילן שנטעו ולבסוף עבדו.

ואף רבי יוסי ברבי יהודה, סבר: אילן שנטעו ולבסוף עבדו - אסור.

דתניא:

"רבי יוסי ברבי יהודה אומר:

מתוך שנאמר: "אלהיהם על ההרים" (דברים יב, ב) - ולא ההרים אלהיהם,

"אלהיהם ... על הגבעות" (דברים יב, ב) - ולא גבעות אלהיהם,

שומע אני: תחת כל עץ רענן אלהיהם" (דברים יב, ב) - ולא רענן אלהיהם,

תלמוד לומר: "ואשריהם תשרפון באש" ²⁹⁰ (דברים יב, ג).

מתני'

הן מותרין. ההרים עצמן מותרין לחצוב אבנים מהן ולזרעה דמחובר לא מתסר כדנפקא לן (לקמן) מאלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם כדדריש ר' יוסי הגלילי:

ומה שעליהן. כגון אם ציפוס זהב וכסף אסור שנאמר לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך ואע"ג דאינהו לאו עבודת כוכבים מקרו ולא מתסרי גזירת הכתוב היא (שהרים וגבעות שהן קרקע עולם אין בהן כח לאסורן אבל עבודת כוכבים מיהא הוי) דתלוש שעליהם כתלוש של שאר עבודת כוכבים שנאמר לא תחמוד עליהם על כל שהן נעבדין משמע ועל כרחנו אנו צריכין לפרש דלאו עבודת כוכבים מיקרו דאמרין בהשוטט (חולין דף מ.) הא דאמר להר והא דאמר לגדא דהר שהשוטט לשם הר לא מיקרי זבחי מתים והא דתניא לקמן ועובדיהם בסייף משום האי טעמא הוא דאע"ג דלאו עבודת כוכבים ניהו לענין איתסורי עובדיהם מיהא לשם עבודת כוכבים עבדי להו ולעבודת כוכבים מיכווני חייב דהוא דומיא דמחובר (בפרק בתרא דף נד):

ר' יוסי הגלילי אומר. הרי המקרא מלמדנו שהמחובר אינו נאסר שנא' אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגוים וגו' ומה תאבדו את אלהיהם על ההרים משמע צלמים ופסיליהם שעל ההרים קרויים אלהיהם ולא ההרים קרויים אלהיהם ומאחר שהוא כן ומפני מה אשירה אסורה ולא דרשינן נמי תחת כל עץ רענן אלהיהם ולא עץ רענן אלהיהם והלא אילן מחובר הוא ולמה אסרו הכתוב דכתיב ואשריהם תגדעון:

מפני שיש בהן תפיסת ידי אדם. שאדם נטעו:

אר"ע אני אובין [ואדון] לפניך. אפרש ואדון לפניך שאין לנו לדרוש מיעוטא מתחת עץ רענן שלא נאמר אלא למסור להם סימני מקום שרגילין אמוריים לעבוד שם עבודת כוכבים כדי שיחפשו ישראל שם ויבערום ומיעוטא דהרים וגבעות מיהא מינה ממעטינן ממשמעותיה דקרא שלא צוה לאבד את ההרים אבל כל עץ רענן צוה לנו לאבד במקום אחר ואשריהם תשרפון באש והכא לא נקיט ליה אלא משום סימנא:

גמ'

ורבי יוסי הגלילי היינו תנא קמא. בין למר בין למר הרים וגבעות שרו:

תנא קמא סבר ציפוי הר אינו כהר ומיתסר. דכתיב לא תחמוד כסף עליהם כל שעליהם:

ורבי יוסי סבר ציפוי הר. בטל לגבי הר וכיון דהר לאו עבודת כוכבים ציפוי נמי לא מיתסר ועליהם דקרא אפסילי אלהיהם תלושין קאי:

רב ששת אמר דכולי עלמא ציפוי הר אינו כהר. ואסור ור' יוסי לטפויי אתנא קמא קאתי למיתסר:

אילן שנטעו. שלא לשם אשרה ולבסוף עבדו דשמעיה לתיק דאמר הרים וגבעות שרו ה"ה כל כיוצא בהן שמחוברין ולא היתה תחילתו לעבודת כוכבים ואיזו היא אשירה אסורה שנטעו מתחילה לכך דתפיסת יד אדם אינו כלום אא"כ היא לשם עבודת כוכבים אבל נטעו גרעין שלא לשם אשירה אין זו תפיסת ידי אדם הואיל וההיא שעתא לאו דעתיה לעבודת כוכבים היה וממעטי ליה מתחת כל עץ רענן ולא עץ עצמו ואתא ר' יוסי הגלילי למימר אילן שנטעו גרעין אפי' שלא לשם אשירה ולבסוף עבדו אסור דלא דמי להר שהרי יש בה תפיסת ידי אדם בנטיעה הילכך תוספתו אסור אבל עיקרו קודם שהשתחוה לו מודה דשרי כדלקמן (דף מח.):

ממאי. שמעינן דר' יוסי אסר אילן שנטעו ולבסוף עבדו: הא דמיהדר ותני כל שיש בו תפיסת יד וכי לאתווי מאי:

תלמוד לומר ואשריהם תשרפון. ולקמן (דף מח.) מפרש ממאי דבנטעו ולבסוף עבדו קאי:

288 פסילי אלהיהם תשרפון באש לא תחמד כסף וזהב עליהם ולקחת לך פן תוקש בו מי תועבת יהוה אלהיך הוא

289 אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגוים אשר אתם ירשים אתם את אלהיהם על ההרים הרמיים ועל הגבעות ותחת כל עץ רענן

290 ונתצתם את מזבחתם ושבחתם את מצבתם ואשריהם תשרפון באש ופסילי אלהיהם תגדעון ואבדתם את שמם מן המקום ההוא

רש"י

ר' יוסי בר' יהודה סבר אילן שנטעו ולבסוף עבדו אסור. מדקאמר דלא דרשינן ולא עץ רענן אלהיהם דאי קסבר אילן שנטעו ולבסוף עבדו שרי לדרוש תחת כל עץ רענן ולמישריה והכי איבעי ליה למיתני מתוך שנאמר ולא עץ רענן אלהיהם שומע אני כל האשרות מותרות ת"ל ואשריהם תשרפון וגו' :

לכדור'ע. דכיון דלא מצינן למישריה דהא כתיב ואשריהם תשרפון מוקמינן ליה לסימנא אבל קמאי למיעוטא דרשינן : **גידועו.** מה שהחליף אחרי כן דקאמר תגדעון מכלל דעיקרו עוזב בקרקע ויהנה ממנה :

והא ואשריהם תשרפון באש נסיב. רבי יוסי בר' יהודה תלמודא למלתיה ולמיסר אילן שנטעו ולבסוף עבדו : **בלשון אילו לא נאמר.** קא נסיב לה למלתיה למיסר אילן שנטעו ולבסוף עבדו :

וה"ק אילו לא נאמר ואשריהם תשרפון באש. לאילן שנטעו מתחלה הייתי אומר ואשריהם תגדעון למישריה הוא דאתי אבל אילן שנטעו ולבסוף עבדו שרי תלמוד לומר ואשריהם תשרפון באש לאילן שנטעו מתחלה לכך ואייתר ליה ואשריהם תגדעון לאילן שנטעו ולבסוף עבדו :

ורבנן. דאמרי כל האילן מותר : **האי ואשריהם תגדעון.** שיעקרו מונח בארץ במאי אוקמי ליה אי באילן שנטעו מתחלה לכך כולה אסור :

מיבעי ליה לכדור' יהושע וכו'. גידוע זה לא להתיר עיקרו אלא שיגדעו מיד בכניסתם ולאחר כיבוש יחפשו אחריהם לשרשם ולבערם :

גידועי עבודת כוכבים קודמין לכיבוש א"י. בכניסתן נצטוו לגדעם מיד ולאחר כיבוש ישרשו אחריהם :

והנח. מדלא כתב ישרוף : **שריפה בעי.** דהא אתי לידי תקלה ועוד כתיב אחרינא פסילי אלהיהם תשרפון :

הנח. עד שתדוף ותכלה את העובדי כוכבים ואח"כ שרוף :

האי סברא מנליה. מדרב יוסף לא נפקא דהוא גופיה אתגדעון ואתשרפון קא סמיך דאי מונתצתם הוה אמינא הנח דוקא דגזירת הכתוב היא שאין צריך לבער מדלא כתב בהו שריפה אבל באשרה כיון דחזינן בה שני ביטולין אמרינן נמי התם דונתצתם קודם לכיבוש כתיב ולאחר כיבוש בעי שריפה : **ואח"כ תאבדון.** אלמא יש שהות הפסק בינתיים :

אָלָא, "תחת כל עץ רענן" - לָמָּה לִי?

ההוא לרבי עקיבא הוא דאָתָא,

דאָמר **רבי עקיבא** :

"אני אובין ואָדון לָפְנֵיךָ : "כָּל מְקוֹם שֶׁאָתָּה מוֹצֵא הָרַגְבָּה, וְגַבְעָה נִשְׂאָה וְעַץ רַעֲנָן, דַּע שֶׁיֵּשׁ שָׁם עֲבוּדָה זָרָה."

וְרַבְנָן, הָאִי "וְאֲשֵׁרֵיהֶם תִּשְׂרֹפוּן בָּאֵשׁ" - מָאִי עֲבָדֵי לִיהִי?

מִיבְעֵי לִיהִי לְאִילָן שֶׁנִּטְעוּ מִתְחִילָה לְכָה.

וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה נִמְי מִיבְעֵי לִיהִי לְהִכִּי!

הִכִּי נִמְי.

אָלָא אִילָן שֶׁנִּטְעוּ וְלִבְסוֹף עֲבָדוּ מָנָא לִיהִי?

נִפְקָא לִיהִי מִ: "וְאֲשֵׁרֵיהֶם תִּגְדְּעוּן"²⁹¹ (דברים ז, ה),

אִיזְהוּ עֵץ שֶׁגִּידוּעוֹ - אָסוּר, וְעִיקְרוֹ - מוֹתֵר?

הוּוֹ אֹמְרִי: אִילָן שֶׁנִּטְעוּ וְלִבְסוֹף עֲבָדוּ.

וְהָא: "וְאֲשֵׁרֵיהֶם תִּשְׂרֹפוּן בָּאֵשׁ" קָא נְסִיב לָהּ תִּלְמוּדָא!

"אילו לא נאמר" קאמר,

אילו לא נאמר: "תשרפון באש", הייתי אומר: "אשריהם תגדעון" - באילן שנטעו מתחילה לכה,

השתא דכתיב: "וְאֲשֵׁרֵיהֶם תִּשְׂרֹפוּן בָּאֵשׁ", אייתר ליה "וְאֲשֵׁרֵיהֶם תִּגְדְּעוּן",

לאילן שנטעו ולבסוף עבדו.

וְרַבְנָן, הָאִי "וְאֲשֵׁרֵיהֶם תִּגְדְּעוּן" - מָאִי עֲבָדֵי לִיהִי?

לְכַדְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי,

דאָמר **רבי יהושע בן לוי** :

גִּידוּעֵי עֲבוּדָה זָרָה קוֹדְמִין לְכִיבוּשׁ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,

כִּיבוּשׁ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קוֹדֵם לְכִיעוּר עֲבוּדָה זָרָה.

דְּתַנִּי **רב יוסף** :

"וְנִתְצַתֶּם אֶת מוֹצְבֹתֵיכֶם"²⁹² (דברים יב, ג) - וְהִנַּח,

"וְשִׁבְרֵתֶם אֶת מִצְבֹּתֵיכֶם" - וְהִנַּח."

"וְהִנַּח" סְלָקָא דְעֵתְךָ?

שְׂרִיפָה בְּעֵי!

אָמַר **רב הונא** :

רְדוּף, וְאַחַר כֵּךְ שְׂרוּף.

וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה, הָאִי סְבָרָא מָנָא לִיהִי?

נִפְקָא לִיהִי מִ"אֲבַד תֵּאבְדוּן" (דברים יב, ב),

"אבד" וְאַחַר כֵּךְ "תֵּאבְדוּן".

וְרַבְנָן?

²⁹¹ מִי אִם כֹּה תַעֲשׂוּ לָהֶם מוֹצְבוֹתֵיהֶם תִּתְּצוּ וּמוֹצְבוֹתֵיהֶם תִּשְׂבְּרוּ וְאֲשֵׁרֵיהֶם תִּגְדְּעוּן וּפְסִילֵיהֶם תִּשְׂרֹפוּן בָּאֵשׁ
²⁹² וְנִתְצַתֶּם אֶת מוֹצְבוֹתֵיכֶם וְשִׁבְרֵתֶם אֶת מִצְבֹּתֵיכֶם וְאֲשֵׁרֵיהֶם תִּשְׂרֹפוּן בָּאֵשׁ וּפְסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּגְדְּעוּן וְאַבְדֵתֶם אֶת שְׁמֵיכֶם מִן הַמְּקוֹם הַהוּא

הָא מִיבְעֵי לִיה לְעוֹקֵר עֲבוּדָה זָרָה,
שְׂצָרִיד לְשָׂרֵשׁ אַחֲרֶיהָ.

וְרַבִּי יוֹסִי בְרַבִּי יְהוּדָה, לְשָׂרֵשׁ אַחֲרֶיהָ מִנָּא לִיה?

נִפְקָא לִיה מִ"וְאַבְדַתֶּם אֶת שְׁמֵם מִן הַמְּקוֹם הַהוּא"²⁹³ (דברים יב, ג).

וְרַבְנָן?

הֵהוּא לְכַנּוֹת לָהּ שֵׁם.

דִּתְנִינָא:

"רַבִּי אֲלִיעֶזֶר אוֹמֵר:

מִנִּין לְעוֹקֵר עֲבוּדָה זָרָה שְׂצָרִיד לְשָׂרֵשׁ אַחֲרֶיהָ?

תְּלַמּוּד לּוֹמֵר: "וְאַבְדַתֶּם אֶת שְׁמֵם" (דברים יב, ג).

אִמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא,

וְהֵלֵא כְּבֹד נֶאֱמַר: "אֲבַד תֵּאבְדוּן" (דברים יב, ב).

אִם כֵּן, מַה תְּלַמּוּד לּוֹמֵר: "וְאַבְדַתֶּם אֶת שְׁמֵם מִן הַמְּקוֹם הַהוּא" (דברים יב, ג)?

לְכַנּוֹת לָהּ שֵׁם.

יָכוֹל לְשַׁבַּח?

לְשַׁבַּח סְלָקָא דְעֵתָהּ!?

אֵלָּא, יָכוֹל לֹא לְשַׁבַּח וְלֹא לְגַנָּא?

תְּלַמּוּד לּוֹמֵר: "שִׁקְץ תִּשְׁקָצְנוּ וְתַעֲב תִּתְעַבְנוּ מִי חֵרֶם הוּא"²⁹⁴ (דברים ז, כו),

הָא בִּיצַד?

הִיו קוֹרִין אוֹתָהּ "בֵּית גְּלִיָּא" - קוֹרִין אוֹתָהּ "בֵּית כְּרִיָּא",

"עֵין כָּל" - "עֵין קוּץ".

רַש"י

בית גליא. לשון גובה גלי:
בית כריא. לשון חפירה
ושפלות:

מו, א

²⁹³ ונתצתם את מזבחתם ושבתם את מצבתם ואשריהם תשרפון באש וקסילי אלהיהם תגדעון ואבדתם את שמם מן המקום ההוא
²⁹⁴ ולא תביא תועבה אל ביתך והיית חרם כמהו שקץ תשקצנו ותעב תתעבנו מי חרם הוא

14. מו, א

רס"י

ועובדיהן בסייף. דבני נח נצטוו
 על עבודת כוכבים בסנהדרין (דף
 נו.) ואמרינן התם כל מיתה
 האמורה לבני נח אינה אלא
 סייף:
ולוקמה בזרעים. שזרען מתחלה
 לכך:
ורבנן. דאסורין ואפילו לרבנן:

תני תנא קמיה דרב שישת:

"הגוים העובדים את ההרים ואת הגבעות: הן - מותרין,
 ועובדיהן - בסייף,
 ואת הדרעים ואת הירקות: הן - אסורין,
 ועובדיהן - בסייף".

אמר ליה:
 דאמר לך, מני?

רבי יוסי בר יהודה היא,
 דאמר: אילן שנטעו ולבסוף עבדו - אסור.

ולוקמה באילן שנטעו מתחלה לכה, ורבנן!

לא סלקא דעתך,
 דקתני דומיא דהר,
 מה הר - שלא נטעו מתחלה לכה,
 אף האי נמי - שלא נטעו מתחלה לכה.

15. מו, א

רס"י

שנדלדלו. נעקרו מאליהן והשתחוה עכו"ם להם:
בהמה תוכיח. שאינה מחובר ואינה נאסרת בהשתחויה דמדאסר רחמנא נעבד לגבוה דכתיב מן הבקר ולא כל הבקר להוציא הנעבד בפרק שור שנגח (בי"ק דף מ:). מכלל דלהדיוט שרי דאי להדיוט אסור למה לי קרא לגבוה הא ממשקה ישראל כתיב מן המותר לישראל:

מבהמה בעלת מום. דאינה נאסרת נמי אם השתחוה לה:
ומהו. דכי פרכת מה לבהמה שכן בעלת חיים הלכך חשיבא ולא מיתסרא הר יוכיח מה להר שכן מחובר בהמה תוכיח וחזר הדין כו' הצד השוה שבהן שאין תפיסת יד אדם וזהו טעם עצמו להתיר שאין יכולין לתלות טעם היתרן בטעם אחר דאי אמרת היתרן משום מחובר הרי בהמה ואי משום חיים הרי הר ע"כ טעם היתרן משום דאין בהן תפיסת יד אדם שבדבר זה הושוו שניהן אף אני אביא כל השווין להן בדבר זה שיהו מותרין והשתא ליכא למיפרך שכן לא נשתנו מברייתן דהא בהמה נשתנית במום:

ומאילן יבש. דנשתנה מברייתו ואפי' הכי לא מיתסר לרבנן דפליגי עליה דר' יוסי ברבי יהודה הצד השוה שבהן שאין בהם תפיסת יד אדם לשם עבודת כוכבים דתפיסה דנטיעה דמעיקרא לא הויא תפיסה לרבנן דלאו אילן הוא ההוא שעתא שנטעו גרעין ור' יוסי בר' יהודה דחשיב ליה תפיסה ואסר ליה משכחת לה באילן שעלה מאליו דאפילו לר' יוסי לא מיתסר כל זמן שלא עשה מעשה בגופו:

להכי כתיב שקץ תשקצו. בעבודת כוכבים לאתווי הנך דאע"ג דאתא מדינא להצד השוה להיתרא כדאמרן לא תייתינהו להיתרא וממשמעותא דקרא נפקא דמשמע כל דרשות שאתה דורש בעבודת כוכבים לא תדרשם אלא לשקץ ולאסור ואין לך להתיר בו אלא מה שהתיר לך הכתוב בפירוש:
בני רבי חייא. יהודה וחזקיה שמן:
הוי מעשה. דאכתי איכא תפיסת יד אדם אלמא בני ר' חייא תפיסת יד בעו:
לעולם אימא לך בני ר' חייא. הוא דאמרי דלא בעינן תפיסת יד בדבר תלוש ולא בבעלי חיים בין בעובד כוכבים בין בישראל ונאסרת מיד בהשתחוואה:

והכא. כגון שזקפה ולא השתחוה לה:
עבודת כוכבים של ישראל. שהקים ישראל לעבדה פלוגתא דר' ישמעאל ור' ע"ע בפי ר' ישמעאל (לקמן נא):
ולמאן. אליבא דמאן קבעי חזקיה למילתיה כיון דאיהו לא תפיסת יד אדם בעי וזה לשם עבודת כוכבים העמידה בין הוי מעשה בין לא הוי מעשה הרי קראה עבודת כוכבים ולמייד עבודת כוכבים של ישראל אסורה מיד הא נמי אסורה מיד ולמייד עד שיעבדה הא לא פלחה ופשיטא דשריא:

לא צריכא כו'. לעולם אליבא דמייד עד שתיעבד קבעי ליה:
וכגון. דהשתחוה לה עובד כוכבים אחר זקיפתו של ישראל ולא אמרינן הא לאו דעובד כוכבים הוא ואין יכול לאסור בהשתחוואה דבר שאינו שלו וכדבר יהודה אמר שמואל כו' והאי מעשה דבעינן משום גילוי דעתא דאי לאו דגלי ישראל דעתיה לא הוה מיתסרא בהשתחוואה דעובד כוכבים:

איתמר:

אבני הר שנדלדלו -

בני רבי חייא ורבי יוחנן:

חד אמר: אסורות,

וחד אמר: מותרות.

מאי טעמא דמאן דאמר: "מותרות"?

קנה,

מה הר שאין בו תפיסת ידי אדם ומותר,

אף הגי שאין בהן תפיסת ידי אדם ומותרין.

מה להר שכן מחובר!

בהמה תוכיח.

מה לבהמה,

שכן בעלת חיים!

הר יוכיח.

וחזר הדין,

לא ראי זה כראי זה,

ולא ראי זה כראי זה,

הצד השוה שבהן שאין בהן תפיסת ידי אדם ומותר,

אף כל שאין בהן תפיסת ידי אדם ומותר.

מה להצד השוה שבהן שכן לא נשתנו מברייתן!

אלא אתיא מבהמה בעלת מום, ומיהר.

ואי נמי, מבהמה תמה ומאילן יבש.

ומאן דאסר, להכי כתיב: **"שקץ תשקצו ותעב ותעבבו"**²⁹⁵ (דברים ז, כו),

דאף על גב דאתיא מדינא להיתרא,

לא תתיא.

תסתיים דבני רבי חייא דשרו,

דבעי חזקיה: זקף ביצה להשתחוות לה, מהו?

קא סלקא דעתך: להשתחוות לה והשתחוה לה,

קא מיבעיא ליה: האי זקיפתה, אי הוי מעשה, אי לא הוי מעשה:

אבל לא זקף לא מיתסרא;

שמע מינה: בני רבי חייא דשרו.

לא, לעולם אימא לך: בני רבי חייא דאסרי והשתחוה לה, אף על גב דלא זקפה - אסורה,

והכא במאי עסקינן: כגון שזקף ביצה להשתחוות לה, ולא השתחוה לה.

ולמאן?

אי למאן דאמר: "עבודה זרה של ישראל אסורה מיד" - אסורה,

אי למאן דאמר: "עד שתיעבד" - הא לא פלחה!

לא צריכא כגון: שזקף ביצה להשתחוות לה, ולא השתחוה לה, וכא גוי והשתחוה לה.

כי הא דאמר רב יהודה אמר שמואל:

²⁹⁵ ולא תביא תועבה אל ביתך והיית חרם כמהו שקץ תשקצו ותעב ותעבבו כי חרם הוא

יִשְׂרָאֵל שְׂאֵרָה לְבִינָה לְהַשְׁתַּחֲוֹת לָהּ וּבָא גוֹי וְהִשְׁתַּחֲוֶה לָהּ - אֲסוּרָה.

וְקָא מִיבְעִיא לִיה:

לְבִינָה הוּא דְמִינְכְרָא זְקִיפְתָּה,

אֲבָל בִּיצָה - לֹא

אוּ דְלָמָּא:

לֹא שָׁנָא?

תִּיקוּ.

כָּס"י

אסורה. אפילו למ"ד עד שתיעבד ולא אמרינן הא לאו דעובד כוכבים הוא ואין יכול לאסור בהשתחוואה דבר שאינו שלו דכיון דאוקמה ישראל גלי אדעתיה דניחא ליה בעבודת כוכבים וכי פלח לה עובד כוכבים שליחותיה קא עביד:

לבינה. בידי אדם נעשית ונאסרת לד"ה והך זקיפה דנקט משום גלויי דעתא הוה דאי לא זקפתו ישראל לשם עבודת כוכבים לא מיתסרא דכיון דשל ישראל הוא אינה נאסרת בהשתחוואתו של עובד כוכבים שהרי אינה שלו והאי טעמא מפרשינן במלתיה דשמואל לקמן בפרק ר' ישמעאל (דף גג:): וה"ל לענין גלויי דעתא קבעי לה חזקיה ולא משום מעשה דבדבר תלוש ולא בעלי חיים לא בעינא מעשה בגופו ונאסר מיד בהשתחוואה לבני ר' חייא וקמיבעיא ליה לחזקיה דוקא לבינה דמינכרא זקיפתה שרחה יותר על עביה וכשהיא זקופה נראית גבוה ואיכא גלויי דעתא אבל ביצה לא כו':

16. מו, א-ב

רַבִּי

נעבד. דבעלי חיים אסור לגבוה ואע"ג דשרי להדיוט וקמיבעיא ליה מי חייל שם נעבד על המחובר לאסרו לגבוה או לא:

ואם תמצני לומר יש נעבד. אצל גבוה אכתי מיבעיא ליה הכי האי נעבד דלאו לקרבן גופיה קא בעי לה אלא לבנין מזבח דמכשירי קרבן מי אמרינן כקרבן דמי ונעבד אסור בהן או לא:

אסור במחובר לגבוה. ואפי' למכשירי קרבן דכתיב בית ה' דמשמע אפילו לבנין הבית וכתוב אתנן שתמא לא שנה תלוש כו':

או חילוף. כיון דלא משכחת קרא בהדיא דאסר אתנן במחובר לגבוה אלא משום דקרא שתמא כתיב אסרת ליה במחובר והדר ילפת נעבד מיניה לאיסורא אימא איפכא דהא קרא שתמא שרי נעבד במחובר:

דכתיב [אלהיהם על ההרים] ולא ההרים אלהיהם. אימא אפי' לגבוה שריא והדר נילף אתנן מיניה למשרייה במחובר:

ואי משום בית ה'. ובעית למימר דבית הוי מחובר וקאסר ודרשת ליה הכי לא תביא אתנן של בית שאם נתן לה באתננה אסור להקדישו לצורך בנין הבית:

ההוא מיבעי ליה כו'. פרה אדומה שאינה באה לבית ששחיתתה בהר הזיתים דכתיב והוציא אותה אל מחוץ למחנה:

רקועים. טסי זהב שעושין ציפוי לכותל היכל לבית קדשי הקדשים כדאמרינן בשקלים בפרק התרומה דכיון דנזי הוא מיתסר:

פרכינן. דיינינן וכל דין קי"ו קרי ליה פירכא משום דבלשון תימא אתי:

הזאה דפסח. טמא מת שחל שביעי שלו להיות בשבת בערב הפסח:

דר"א. דן קי"ו לחומרא דקתני א"ר אליעזר ועליה אני דן ומה שחיטה שהיא משום מלאכה דוחה את השבת זו שמשום שבות אינו דין שתדחה ויזה עליו ויתחייב בפסח ורי"ע פריך לקולא ופטר מפסח דקתני אמר לו רי"ע או חילוף מה הזאה דמשום שבות אינה דוחה שבת שחיטה דמשום מלאכה היא אינו דין שלא תדחה אלמא קי"ו לקולא פריך:

דתנן השיב רי"ע כו'. משום אתקפתיה דרישא דמילתא נקט ואייתי לה הכא ומיהו אתקפתיה דרב פפא מאו חילוף דרי"ע קאתי ולסיועי לרב הונא באו חילוף דידיה:

התם. ההוא או חילוף דרי"ע לא סלקא אדעתא דרי"ע למדייניה ולמימר לא תדחיייה שחיטה את השבת אלא משום דרי"ע היה מקובל ובא מרי"א עצמו שהיה רבו שהזאה אינה דוחה שבת:

ואייקר ליה תלמודא. דרי"א נשתכח הימנו הלכה ובעי למידן מקי"ו הזאה משחיטה דדחייא ואתי רי"ע לאדכוריה גמריה ואמרה למילתא בלשון או חילוף ודאין קי"ו שחיטה מהזאה דלא תדחה אע"פ שאי אפשר דהא ודאי שחיטה דחייא דכתיב במועדו ואפילו בשבת אלא כי היכי דניתב לרי"א ללביה למימר כיון דקא יליף האי שחיטה מהזאה דלא תדחה ודאי פשיטא ליה בהזאה דלא דחייא ומיהו לא איסתייעא מילתיה ולא אידכר אלא הכי אהדר ליה עקיבא עקרת מה שכתוב בתורה בין הערבים במועדו ואפי' בשבת אמר לו רי"ע הבא לי מועד לאלו להזאה ולהבאתו מחוץ לתחום כמועד לשחיטה ונימא ליה מימר כך מקובלני ממך הזאה אינה דוחה לאו אורח ארעא דכסיפא ליה מילתא לומר ששכח תלמודו:

והיינו דקאמר ליה אל תכפירני בשעת הדין. כשאמר לו רי"ע הבא לי מועד לאלו כמועד לשחיטה כעס רי"א ואמר לו עקיבא בשחיטה השבתני בשחיטה תהא מיתנדך ואמר לו רי"ע אל תכפירני בשעת דין זה שאנו חלוקין ודנין זה כנגד זה אל תכחד דבריך ראשונים וזכור מה שלמדתי הזאה שבות כו' אלמא מיניה גמר ליה:

מו, ב

בְּעֵי רַמִּי בַר חַמָּא:

הַמְשַׁתְּחוּהָ לְהַר, אֲבָנָיו - מֵהוּ לְמִזְבֵּחַ?

יֵשׁ 'נַעֲבֵד' בְּמַחוּבֵּר אֶצֶל גְּבוּהָ,

אוּ אֵין 'נַעֲבֵד' בְּמַחוּבֵּר אֶצֶל גְּבוּהָ?

אִם תִּמְצִי לֹמֵר יֵשׁ 'נַעֲבֵד' בְּמַחוּבֵּר אֶצֶל גְּבוּהָ,

מְכַשְׂרֵי קֶרֶבַן קֶרֶבַן דְּמוֹ, אוּ לֹא?

אָמַר רַבָּא:

קָל וְחוֹמֵר: וּמָה אֶתְנָן שְׁמוּתָּהּ בְּתִלוּשׁ לְהַדְיוּט, אֲסוּר בְּמַחוּבֵּר לְגְבוּהָ,

דְּכָתִיב: "לֹא תִבְיָא אֶתְנָן זֹנָה וּמַחִיר כֶּלֶב"²⁹⁶ (דברים כג, יט),

לֹא שְׁנָא תִלוּשׁ,

וְלֹא שְׁנָא בְּמַחוּבֵּר,

נַעֲבֵד שְׁאֲסוּר בְּתִלוּשׁ לְהַדְיוּט אֵינוֹ דִּין שְׁאֲסוּר בְּמַחוּבֵּר לְגְבוּהָ!?

אָמַר לִיה רַב הוּנָא בְּרִיה דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ לְרַבָּא:

אוּ חִילוּף: וּמָה נַעֲבֵד שְׁאֲסוּר בְּתִלוּשׁ אֶצֶל הַדְיוּט מוּתָּר בְּמַחוּבֵּר לְגְבוּהָ,

שְׁנֹאמַר: "אֱלֹהֵיהֶם עַל הַהָרִים"²⁹⁷ (דברים יב, ב) - וְלֹא הַהָרִים אֱלֹהֵיהֶם,

לֹא שְׁנָא לְהַדְיוּט,

וְלֹא שְׁנָא לְגְבוּהָ,

אֶתְנָן שְׁמוּתָּהּ בְּתִלוּשׁ לְהַדְיוּט - אֵינוֹ דִּין שְׁמוּתָּהּ בְּמַחוּבֵּר לְגְבוּהָ?

וְאִי מְשׁוּם "בֵּית ה' אֱלֹהֵיךָ" (דברים כג, יט) - מִיִּבְעֵי לִיה לְכַדְתֵּינָא:

"בֵּית ה' אֱלֹהֵיךָ" (דברים כג, יט) - פָּרַט לְפָרָה שְׂאִינָה בָּאָה לְבֵית,

דְּבָרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר.

וְחֻכְמִים אוֹמְרִים:

לְרִבּוֹת אֵת הַרְיֻקוּעִים!"

אָמַר לִיה:

אֲנָא קְאָמִינָא לְחוּמְרָא וְאֵת אֲמֵרַת לְקוּלָּא,

קוּלָּא וְחוּמְרָא - לְחוּמְרָא פְּרַכְיִנָּן.

אָמַר לִיה רַב פֶּפְא לְרַבָּא: וְכָל הֵיכָא דְאִיכָא קוּלָּא וְחוּמְרָא,

לְקוּלָּא לֹא פְּרַכְיִנָּן!?

וְהָא: הַזָּאָה דְּפֶסַח, דְּפִלְגֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי עֲקִיבָא,

דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר לְחוּמְרָא, וְקָא מַחֲיִיב לִיה לְגַבְרָא,

וְרַבִּי עֲקִיבָא לְקוּלָּא וּפְטַר,

וְקָא פְּרִיד רַבִּי עֲקִיבָא לְקוּלָּא!

דִּתְנָן:

"הַשִּׁיב רַבִּי עֲקִיבָא:

אוּ חִילוּף: וּמָה הַזָּאָה שְׁהִיא מְשׁוּם שְׁבוּת אֵינָה דוּחָה הַשְּׁבֵת -

שְׁחִיטָה שְׁהִיא דְאוֹרִייתָא לֹא כָּל שְׁבִין?!" (פסחים סה:).

הַתָּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר גְּמַרְיָה, וְאִיִּיקַר לִיה תְּלַמוּדָא,

וְאֵתָא רַבִּי עֲקִיבָא לְאֲדַכּוּרִיָּה.

וְהֵינָנוּ דְאָמַר לִיה: "רַבִּי, אַל תִּכְפִּירֵנִי בְּשַׁעַת הַדִּין,

כִּן מְקוּבֵּל אֲנִי מִמּוֹ: הַזָּאָה שְׁבוּת,

וְאֵינָה דוּחָה אֵת הַשְּׁבֵת."

²⁹⁶ לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב בית יהוה אלהיך לכל נדר מי תועבת יהוה אלהיך גם שניהם

²⁹⁷ אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגוים אשר אתם ירשים אתם את אלהיהם על ההרים הרמים ועל הגבעות ותחת כל עץ רענן

17. מו, ב - מז, א

רש"י

המשתחוה לקמת חטים מה הן למנחות. להדיוט מישראל שרי דאין מחובר נאסר להדיוט וכי קמיבעיא ליה לגבוה אם תמצי לומר יש נעבד במחובר אצל גבוה הכא מאי כיון דהדר טחין להו יש שינוי בנעבד דלא מיתסר לגבוה אלא בעיניה אבל היכא דאישתני שפיר דמי:

או אין שינוי בנעבד. ואסיר דלא מהני ליה שינוי אית דגרס המשתחוה לחטין קמחן מהו למנחות וא"י לומר כן דכיון דתלוש ניהו נאסרו בהנאה להדיוט אפילו למאן דבעי תפיסת ידי אדם בתלוש דהא איכא תפיסה טובא קצירה ועימור ודישה וכ"ש לגבוה דאסור וכיון דנעשה עבודת כוכבים תו מאי מהני להו שינוי לא מיבעיא עבודת כוכבים דכתיב והיית חרם כמוהו כל שאתה מהייה ממנו הרי הוא כמוהו אלא אפילו כל איסורי הנאה כן וכל הנעשה מהן נאסר דהא הנאה היא:

כל האסורין. כגון מוקצה ונעבד:

ור"א אסור. וקס"ד השתא דבבהמה מעוברת שרבעה או השתחוה לה עסקינן וביש שינוי בנעבד קמיפלגי דת"ק סבר יש שינוי בנעבד הלכך ולדותיהן מותרין דמעיקרא עובר והשתא בהמה ור"א סבר אין שינוי בנעבד אלמא פלוגתא היא: הי"ג ולא מי אתמר עלה אמר רבא אמר רב נחמן מחלוקת כשנרבעו ולבסוף עיברו וכדמפרש בתמורה בפי' כל האסורין דת"ק סבר זה וזה גורם מותר ורבי אליעזר סבר זה וזה גורם אסור:

אבל עיברו ולבסוף נרבעו ד"ה אסורין. דהיא וולדה נרבעו וגבי נעבד נמי היא וולדה נעבדו ואסורים ואע"ג דחזר ונשתנה אין שינוי בנעבד להוציא מאיסורו:

ואיכא דאמרי. רב זוטרא גופיה לאיסורא הוה פשט וה"ק ואתמר עלה אמר רבא אמר רב נחמן כו':

וה"נ כעיברו ולבסוף נרבעו ניהו. ואסירי לד"ה דאין שינוי בנעבד: ומהדר ליה תלמודא הכי השתא:

התם. לא אישתני דמעיקרא במעי אמו היה קרוי בהמה והשתא קרוי בהמה:

דשא הוא דאחיזא באפה. דלתי החרם היו סגורין בפניו:

בְּעֵי רְמֵי בְּרַחֲמָא:
הַמְשַׁתְּחוּהָ לְקַמַּת חֲטִימִים, מַהוּ לְמַנְחוֹת?

יֵשׁ שִׁינוּי בְּנִעְבָּד,
או אֵין שִׁינוּי בְּנִעְבָּד?

אָמַר מֶר זוּטְרָא בְּרִיה דְּרַב נַחְמָן,
תָּא שְׁמַע:

"כָּל הָאֲסוּרִין לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ - וְלִדְוֹתֵיהֶן מוֹתְרִים" (תמורה ל);
וְתֵי עֲלֵה:

"דְּבִי אֲלִיעֶזֶר אוֹסֵר".

וְלֹא אֶתְמַר עֲלֵה:

אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בְּרַחֲמֵיהּ:

מַחְלוּקַת שְׁנַרְבְּעוּ וּלְבִסוּף עֵיבְרוּ,

מִזָּא אֲבָל עֵיבְרוּ וּלְבִסוּף נִרְבְּעוּ - דְּבְרֵי הַכֹּל אֲסוּרִין.

וְהָא נְמִי, כְּעֵיבְרוּ וּלְבִסוּף נִרְבְּעוּ דְּמִי!

אֵיכָּא דְּאָמְרֵי

מַחְלוּקַת כְּשֶׁנִּרְבְּעוּ וּלְבִסוּף עֵיבְרוּ,

אֲבָל עֵיבְרוּ וּלְבִסוּף נִרְבְּעוּ - דְּבְרֵי הַכֹּל אֲסוּרִים,

וְהֵי נְמִי, כִּי עֵיבְרוּ וּלְבִסוּף נִרְבְּעוּ דְּמִי.

הַכִּי הִשְׁתָּא!?

הֵתָם מְעִיקְרָא בְּהֵמָה וְהִשְׁתָּא בְּהֵמָה,

דְּשָׂא הוּא דְּאָחִיזָא בְּאִנְפָּה

הַכָּא, מְעִיקְרָא חִיטֵי וְהִשְׁתָּא קַמְחָא.

18. מז, א

רש"י

לולבו מהו למצוה. את"ל יש נעבד במחובר אצל גבוה הכא לענין מצות לולב מאי: **אשירה**. שטאסרה אף להדיוט וביטלה כדאמרינן במתני' נוטל מה שהחליף וקמביעיא ליה אם ראויה שוב למצוה אם לאו: **יש דחוי אצל מצות**. מי הוי שייכא תורת דחוי במצות דנימא הואיל ונדחה בעודו אשירה ידחה עולמית: **או אין דחוי**. ומשתריא: **אלא שחזר ונתגלה**. לאחר שכיסתו הרוח: **ה"ג והוינן בה כי חזר ונתגלה מאי הוי**. הא אידחי ליה כשכיסתו הרוח כיון דכל זמן דלא נתגלה פטור מלכסות אידחי ליה מכיסוי: **ל"ש לקולא**. כגון גבי אשירה שבטלה למיהדר לאישתרוי לולבו למצוה: **ל"ש לחומרא**. כגון גבי כיסוי דמחייבינן למיהדר ולכסויי: **או דלמא ספוקי מספקא ליה**. אי יש דחוי אי אין דחוי: **ולחומרא אמרינן**. אין דחוי הלכך גבי כיסוי חייב לכסות אבל לקולא כגון הכא לא אמרינן אין דחוי למישרא תיקו:

בְּעֵי רִישׁ לְקִישׁ:
הַמְשַׁתְּחוּהָ לְדָקֶל,
לְוִלְבוּ מֵהוּ לְמִצְוֵהוּ?

באילן שנטעו מתחלה לכה - לא תיבעי לה, דאפילו להדיוט נמי אסור.
כי תיבעי לה - באילן שנטעו ולבסוף עבדו.
ואליבא דרבי יוסי בר יהודה - לא תיבעי לה, דאפילו להדיוט נמי אסור,
כי תיבעי לה - אליבא דרבנן: לענין מצוה מאי?

מי מאים כלפי גבוה, או לא?

כי אתא רב דימי אמר:
באשירה שביטלה קמבעיא ליה,
יש דחוי אצל מצות, או אין דחוי אצל מצות?

תפשוט ליה מדרבנן:

"בישהו ונתגלה - פטור מלכסות,

בישהו הרוח - חייב לכסות" (חולין פז.).

ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן:

לא שנו, אלא שחזר ונתגלה, אבל לא חזר ונתגלה - פטור מלכסות.
והוינן בה:

כי חזר ונתגלה - מאי הוי?

הואיל ואידחי אידחי!

ואמר רב פפא:

זאת אומרת:

אין דחוי אצל מצות!

רב פפא גופיה איבעיא ליה:
מפשט פשיטא ליה לרב פפא דאין דחוי אצל מצות,
לא שנא לקולא,
ולא שנא לחומרא,
או דלמא:
ספוקי מספקא ליה,
ולחומרא אמרינן,
לקולא לא אמרינן?

תיקו.

19. מז, א**רס"י**

תכלת דכהנים. דבגדי כהונה לצורך עבודה וקמבעיא לן מכשירי קרבן כקרבן דמו או לא ואת"ל כקרבן דמו היכא דנשתנה כשצובעין אותו יש שינוי בנעבד להתירו לגבוה או לא:

היינו בעיא דרמי בר חמא. דהנך תרתי בעיי בעא רמי בר חמא לעיל בשמעתין:

אי תכלת דציצית. וקמבעיא הואיל דבר מצוה הוא מי מאיס נעבד כלגבוה או לא:

היינו דר"ל. דבעי בלולב:

לחצוצרות. לשיר של קרבן דקיימא לן בהחליל דשיר מעכב את הקרבן:

חלילין. לשיל"יש בלע"ז:

לפארות. נימין של כינור קורד"ש בלע"ז:

עיקר שירה בכלי. פלוגתא היא בפי החליל (סוכה דף נ:):

אפילו הכי אסור. מאיסי ואפילו את"ל לענין דקל דמותר לולבו הכא כיון דצורך קרבן מאיס טפי:

מעין. אינו נאסר להדיט דמחובר הוא:

בעי רב פפא:

המשתחה לבהמה, צמרה מהו לתכלת?

תכלת דמאי?

אי תכלת לכהנים - היינו בעיא דרמי בר חמא!

ואי תכלת לציצית - היינו בעיא דריש לקיש!

אין הכי נמי,

דלא הוה למיבעי ליה,

והאי דקא בעי ליה הא משום דאיכא מילי אחרנייתא.

צמרה מהו לתכלת?

קרניה מהו לחצוצרות?

שוקיה מהו לחלילין?

בני מעיה מהו לפארות?

אליבא דמאן דאמר: עיקר שירה בכלי - לא תיבעי לך, דודאי אסיר.

כי תיבעי לך - אליבא דמאן דאמר: עיקר שירה בפה - בסומי קלא בעלקא הוא ומייתנין,

או דלמא:

אפילו הכי אסיר?

תיקו.

רפ"י

אי לבבואה. דידיה פרצוף שלו :
וּתִיבְעֵי לָךְ בַּסֶּפֶל וּלְהַדְיוּט.
מדאיבעיא ליה במחובר ולגבוה
מכלל דפשיטא ליה דבתלוש
כה"ג אסירי להדיוט והא
בתלוש נמי איכא למיבעיא :
למִיא דקמִיה. למים שהוא
רואה עכשיו לפניו השתחוה
והרי הלכו להם :
וקמִאי קמִאי. כלומר מעין
המקלח כל זמן שהמים באים
ראשון ראשון והולכין להם
והבאים אחריהן מותרים :
א"ד לדברונא דנהר. לקילוח של
נהר והילוכו השתחוה והרי כל
הנהר נעבד ואי יש נעבד במחובר
אסירי :

בְּעֵי רְבָה:

הַמְשַׁתְּחוּהָ לְמַעַן - מִיִּמְיוֹ מֵהוּ לְנִסְכִּים?

מֵאֵי קָא מִיבְעִיא לִיה?

אִילִמָּא לְכַבּוּאָה קָא סְגִיד,

אוּ דְלָמָּא:

לְמִיא קָא סְגִיד?

וְתִיבְעֵי לִיה סֶפֶל, לְהַדְיוּט!

לְעוּלָם לְמִיא קָא סְגִיד,

וְהִכִּי קָמְבְעִיא לִיה: לְמִיא דְקַמִּיהָ קָא סְגִיד, וְקַמִּיא קַמִּיא אֲזָדוּ,

אוּ דְלָמָּא:

לְדַבְרוּנָא דְמִיא קָא סְגִיד?

וּמִי מִיתְסְרִי?!

וְהָא אָמַר רַבִּי יוֹהָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק:

מִים שֶׁל רַבִּים אֵין נֶאֱסְרִין!

לֹא צְרִיכָא דְקָא נְבַעֵי מֵאַרְעָא.

21. מז, א-ב

רש"י

מתני'
 מי שהיה כותלו סמוך לעבודת
 כוכבים. שהיה אחד מכותלי
 עבודת כוכבים והבית עצמו
 נעבד:
 אסור לבנותו. שבונה כותל
 לעבודת כוכבים:
 כונס לתוך קרקעו. ד' אמות:
 היה שלו ושל עבודת כוכבים.
 שמקום עובי הכותל חציו שלו:
 נידון מחצה על מחצה. אותו
 חלק של עבודת כוכבים אינו
 עולה לו בכניסת ד' אמות אבל
 חלקו עולה לו שאם היה עביו
 שתי אמות מונה האמה שלו
 וכונס עוד ג' אמות לתוך שלו:
 אבניו ועציו ועפרו. של אותו
 כותל מטמאין כשרץ אפילו
 חלקו לפי שאין ברירה. שרץ אין
 מטמא במשא:
 שקץ. לשון שרץ:
 נדה מטמאה במשא. דכתיב וכל
 הנוגע בכל כלי אשר תשב עליו
 אלמא טמיתיה לכלי אשר נשא
 אותה ואע"פ שלא נגעה שאפילו
 היו עשרה כלים זה על זה כולן
 בכלל אשר תשב עליו הן:
 תזרם כמו דזה. בעבודת כוכבים
 מישתעי:

גמ'
 דעביד ליה בהכ"ס. שנפנה שם:
 והא בעי צניעותא. ואנן תנן
 דאסור לבנות כותל להפסיק
 בינו ובין עבודת כוכבים לפי
 שבונה לעבודת כוכבים:
 במקום שנפנה ביום. שצריך
 צניעות ואע"ג דשנינו בפי הרואה
 (ברכות סב.) לא תימא במקום
 שיהא צריך להתרחק בלילה
 כביום אלא אימא כדרך שנפנה
 ביום שיהא נפרע מיושב
 וכשיעור שנתנו חכמים טפח
 וטפחיים מ"מ ש"מ דבעינן נמי
 בלילה צניעות והכא ליכא
 צניעות דחזו ליה בני עבודת
 כוכבים:
 היזמי והינגי. קוצים וברקנים:

משנה

מי שהיה ביתו סמוך לעבודה זרה,
 ונפל - אסור לבנותו.

פי' יעשה?

בזמן שתוך שלו ארבע אמות ובונה.

שלו ושל עבודה זרה -

נידון מחצה על מחצה.

מז,ב

אבניו, עציו ועפרו - מטמאין, כשרץ,

שנאמר: "שקץ תשקצנו"²⁹⁸ (דברים ז, כו).

דבי עקיבא אומר:

בנדה,

שנאמר: "תזרם כמו דזה צא תאמר לו"²⁹⁹ (ישעיה ל, כב),

מה נדה מטמאה במשא,

אף עבודה זרה מטמאה במשא.

גמרא

והא קא מרווח לעבודה זרה!

אמר רבי חנינא מסורא:

דעבד ליה בית הכסא.

והא בעי צניעותא!

דעבד ליה בית הכסא דלילה.

והא אמר מר:

"איזהו צנוע? הנפנה בלילה במקום שנפנה ביום",

ואף על גב דאוקימנא בכדורה,

מיהו צניעותא בעי למעבד!

דעבד ליה לתינוקות.

אי נמי,

דגדיר ליה בהיזמי והינגי.

²⁹⁸ ולא תביא תועבה אל ביתך והיית חרם כמהו שקץ תשקצנו ותעב תתעבנו כי חרם הוא
²⁹⁹ וטמאתם את צפוי פסילי כספך ואת אפדת מטכת זזהך תזרם כמו דזה צא תאמר לו

22. מז, ב

רס"י

מתני'

שלשה בתים הן. לענין ביטול עבודת כוכבים:

בית. שתחלת בניינו לעבודת כוכבים והיו עובדין את הבית עצמו:

הרי זה אסור. דכל הבית הוי עבודת כוכבים ואם העובד כוכבים בנאו אסור עד שיבטלנו שיתוף ממנו קצת ואם של ישראל הוא אסור עולמית אבניו עציו ועפרו:

סיידו וכיידו לעבודת כוכבים. שהיה בית בנוי לדירת אדם והקצהו לעבודת כוכבים וטחו בסיד ועשה בו ציורין לעבודת כוכבים:

נוטל מה שחידש. אם בא ישראל לבטלו נוטל מה שחידש ומותר הבית ואע"פ שלא ביטלו עובד כוכבים או אפילו היתה של ישראל מומר שאין עבודת כוכבים שלו בטילה הכא בטיל שאין נאסר אלא חידוש וההוא חידוש שבטל אסור בהנאה לעולם ובגמרא מוקי לה כגון שלא נעבד הבית מעולם אבל אם השתחוה לה עובד כוכבים אחרי כן נאסר כל הבית ובעי עובד כוכבים לבטלו ואם השתחוה לה ישראל אסורה עולמית:

הכניס לתוכו עבודת כוכבים. ואת הבית עצמו לא נתכוין לעבוד ולא הקצהו לתשמיש עבודת כוכבים אלא לפי שעה הכניס לתוכו עבודת כוכבים:

גמ'

תלוש ולבסוף חברו. אבני בית תלושין ובנאן וחברין בקרקע:
אע"פ שלא השתחוה. וקסבר תנא דידן עבודת כוכבים אסורה מיד ואע"פ שלא נעבדה:

לענין ביטול בנה והשתחוה חד חשיב ליה. דבין בנה בין השתחוה כולו אסור אם של עובד כוכבים היא צריך עובד כוכבים לבטלו ואם של ישראל היא אין לה בטילה עולמית:

משנה

שלשה בתים הן:

בית שבנאו מתחלה לעבודה זרה - הרי זה אסור. סיידו וכיידו לעבודה זרה וחיידש - נוטל מה שחידש. הכניס לתוכו עבודה זרה, והוציאה - הרי זה מותר.

גמרא

אמר רב:

המשתחוה לבית אסור.

אלמא קסבר: תלוש ולבסוף חברו - כתלוש דמי.

והאנו: "בנאו" תנו!

בנאו - אף על פי שלא השתחוה לו, השתחוה אף על פי שלא בנאו.

אי הכי, הני שלשה, ארבעה הוו!

פיון דלענין ביטול, בנה והשתחוה - חד קא חשיב ליה.

23. מז, ב

רפ"ז

מתני'
שלוש אבנים הן. לענין ביטול עבודת כוכבים:
אבן שחצבה. מן ההר:
מתחלה לבימוס. מקום מושב עבודת כוכבים שמושיב הצלם עליה ועובדין את הבימוס כעבודת כוכבים עצמו:
הרי זו אסורה. ואפי' לא העמיד עליה ואם עובד כוכבים חצבה צריך עובד כוכבים לבטלה ולחסר ממנה מעט עד שתפגום ואם ישראל חצבה לעבוד עליה עבודת כוכבים אסורה עולמית:
סיידה וכיידה לעבודת כוכבים. והיא היתה חצובה ועומדת:
נוטל. ישראל מה שחידש העובד כוכבים וזורה לרוח והאבן מותרת שלא נעשה עבודת כוכבים אלא החידוש:
העמיד עליה עבודת כוכבים. לפי שעה ולא הקצה את האבן לבימוס וסילקה הרי זו מותרת ואין צריכה ביטול:

גמ'
והוא שסייד וכייד בגופה של אבן. שחקק בה צורה בברזל אבל סייד וכייד עליה ע"י טיח מותרת בלא ביטול הואיל ולא עבדה עובד כוכבים:
והא בית. סיוד וכיוד שלה אינה נעשה ע"י חקיקה אלא טח על הכותל:
ביני אורבי. בין לבינה ללבינה מכניסו והוה ליה בגופה:
מי לא עסקינן. כלומר מתנייתין סייד וכייד שתמא קתני ומי לא משתמע נמי דאי הוה בית שיע מתחלה קודם איסור והדר האי ושייעיה לשם עבודת כוכבים וקתני נוטל דלא סגי בלא נטילת חידוש:
לענין ביטול אתמר. ולא לענין תחלת איסור למימרא דלא ניתסר אלא אם כן סייד בגופיה אלא ודאי בלא גופיה נמי אסירא ור' אמי אביטול קאי וה"ק אפי' סייד בגופיה סגי לה בהא ביטולא דמתני' ולא בעי ביטול דעובד כוכבים:
ותיתסר כולה. ותיבעי עובד כוכבים לבטלה או אם היתה של ישראל תאסר עולמית קמ"ל דלא חייל שם עבודת כוכבים אלא אחידוש:

משנה

שלוש אבנים הן:

אבן שחצבה מתחלה לבימוס - הרי זו אסורה.
סיידה וכיידה לשם עבודה זרה - נוטל מה שסייד וכייד, ומותרת.
העמיד עליה עבודה זרה וסילקה - הרי זו מותרת.

גמרא

אמר רבי אמי:

והוא שסייד וכייד בגופה של אבן.

והא דוקמיא דבית תנן,

ובית לאו בגופיה הוא, ומיתסר!

בית נמי איפא ביני אורבי.

מי לא עסקינן דשייע וקדרר שיעיה!

אלא כי אתמר דרבי אמי לענין ביטול אתמר:
ואף על גב דסייד וכייד בגופה של אבן, כי נטל מה שחידש שפיר דמי,
דמהו דתימא: כיון שסייד וכייד בגופה של אבן,
כאבן שחצבה מתחלה לעבודה זרה דמיא ותיתסר כולה,
קא משמע לן.

רפ"י

מתני'

הרי זו אסורה. עד שיבטלנה
העובד כוכבים:
גידעו. עובד כוכבים או ישראל
לעבודת כוכבים לצורך עבודת
כוכבים לעבוד הגידולין שיגדלו
בו מעתה והוא כבר היה נטוע
כשבא ישראל ליהנות ממנו:
נוטל מה שהחליף. ושורפו כדין
אשרה ועיקרו מותר בהנאה:

גמ'

והוא שהבריך. בגופו מאותה
הברכה והרכבה היו חליפותיו
דה"ל הנך גידולין הנטועין
מתחלה לכך דאי לאו הכי אפילו
חידוש לא מיתסר:
גידעו תנן. משום מעשה פורתא
שינוי בעלמא להיכירא מיתסר:
לענין ביטולא איתמר. ולא לענין
תחלת איסור לומר שאם לא
הבריך בגופו לא יהא צריך
ביטול אלא אביטול קאי דכי
מבטל ליה ישראל סגי בהכי
אע"ג דנעשה מעשה בגופו של
אילן:

מח, א מְשֻׁנָּה

שְׁלֹשׁ אֲשֵׁרוֹת הֵן:

אֵילָן שְׁנָטְעוּ מִתְחִלָּה לְשֵׁם עֲבוּדָה זָרָה - הֲרִי זֹו אֲסוּרָה.
גִּידְעוּ, פִּיּסְלוּ לְשֵׁם עֲבוּדָה זָרָה, וְהַחֲלִיף - נוֹטֵל מֶה שֶׁהַחֲלִיף.
הַעֲמִיד תַּחְתָּיהָ עֲבוּדָה זָרָה, וְנִטְלָה - הֲרִי זֹו מוֹתֶרֶת.

גמרא

אמר רבי ינאי:

והוא שהבריך והרכיב בגופו של אילן.

והאנן "גידעו ופיסלו" תנן!

אלא פי איתמר דרבי ינאי, לענין ביטול איתמר,
דאף על גב דהבריך והרכיב בגופו של אילן,
כי נטל מה שהחליף - שפיר דמי.

דמהו דתימא: כיון דהבריך והרכיב בגופו של אילן,
כאילן שנטעו מתחלה דמי, וליתסר כולה,
קא משמע לן.

25. מח, א

רפ"י

אמר לך שמואל. תלמודא מהדר הכי מצי שמואל לתרוצי:

הא מני רבנן היא. דפליגי עליה דרבי יוסי בר יהודה ואמרי אילן שנטעו ולבסוף עבדו מותר הלכך גידעו ופיסלו הויה כנטוע מתחלה לכך דמשום גידוע מחליף טפי ומיתסרא אבל לא גידעו לא:

מתקיף לה רב אשי. מאי דוחקך לאוקמא לדשמואל אליבא דתנאי:

ממאי דרבנן ור' יוסי בתוספת פליגי. דרבנן שריא ודשמואל תנאי היא:

דלמא תוספתו דרבי הכל אסור. בהשתחואה ודשמואל דרבי הכל היא:

ובעיקר אילן פליגי. דרבי יוסי סבר עיקר אילן אסור אפי' היכא דלא נטעו מתחלה לכך:

דכתיב ואשריהם תשרפון. אשריהם תרי משמע חד לנטוע מתחלה לכך וחד לנטוע ולבסוף עבדו:

ורבנן סברי. אילן שלא ניטע לכך שרי דכתיב ואשריהם תגדעון משמע יש אשרה שאין עיקרה אסורה אלא גידועה והעיקר תשאר בארץ לצורך ואי משום ואשריהם תשרפון דמשמע כל האילן בנטוע מתחלה לכך קאמר והאי לשון רבים דקרא אכל אשרות שבארצכם הנטועות מתחלה לכך קאי:

וכי תימא. הא לא תרצינן בשמעתא דלעיל הכי דהא אוקימנא דרבי יוסי יליף טעמא לאילן שנטעו ולבסוף עבדו מואשריהם תגדעון אלמא מודה הוא דעיקרו מותר ובתוספת פליגי:

איפוך. תרוצא דרבנן לרבי יוסי ודרבי יוסי לרבנן דהא לא בהדיא שמעינן ליה לרבי יוסי דיליף טעמא מואשריהם תגדעון דהא רבי יוסי ואשריהם תשרפון באש נסב ליה תלמודא למילתיה ואנן הוא דקשיא לן האי מיבעיא ליה לשנטעו מתחלה לכך ואוקימנא לטעמיה מואשריהם תגדעון הלכך אפיך תרוצא דרבי יוסי דתרצת ואימא רבי יוסי מואשריהם תשרפון באש דמשמע לשון רבים נפקא ליה תרוייהו ורבנן ילפי היתירא מואשריהם תגדעון ור' יוסי הווא מיבעיא ליה לגידועי עבודת כוכבים קודמין לכיבוש ארץ ישראל ורבנן נפקא להו מאבד תאבדון וכן כולה תרצתא:

אם כן. דתוספתו דרבי הכל אסור: גידעו. דמתני' דמשמע דכי לא גידעו שרי מאן קתני לה: ה"ג אי רבנן ל"ל גידעו ופיסלו בלא גידעו ופיסלו נמי הא אמרינן תוספתו אסור:

אי רבי יוסי עיקר אילן נמי אסור. ומתני' תני מה שהחליף ותו לא הלכך על כרחך דשמואל תנאי:

איבעית אימא רבנן כו'. ולעולם דשמואל דברי הכל:

ואיבעית אימא רבי יוסי. ודקשיא לך האמר עיקר אילן אסור ומתניתין קתני מה שהחליף ותו לא לא קשיא כי קאמר ר' יוסי עיקר אילן אסור בסתמא כו':

עיקרו נמי ליתסר. הואיל ונעשה מעשה בגופו קמ"ל:

אמר שמואל:

המשתחיה לאילן, תוספתיה - אסורה.

מתלב רבי אלעזר:

"גידעו ופיסלו לעבודה זרה והחליף - נוטל מה שהחליף."

"גידעו ופיסלו" - אין,

לא גידעו ופיסלו - לא!

אמר לך שמואל:

הא מני?

רבנן היא,

ושמואל דאמר - פרבי יוסי בר יהודה, דאמר: "אילן שנטעו ולבסוף עבדו - אסור".

מתקיף לה רב אשי:

ממאי דרבי יוסי בר יהודה ורבנן בתוספת פליגי?

דלמא: תוספת - לדברי הכל אסור,

ובעיקרו פליגי,

דרבי יוסי בר יהודה סבר: עיקרו נמי אסור,

דכתיב: "ואשריהם תשרפון באש"³⁰⁰ (דברים יב, ג),

ורבנן סברי: עיקר אילן שרי,

דכתיב: "ואשריהם תגדעון"³⁰¹ (דברים ז, ה),

איהו אילן שגידעו אסור ועיקרו שרי?

הו' אומר: אילן שנטעו ולבסוף עבדו!

וכי תימא: הא דלא מתרצינן הכי - איפוך רבנן [חכמים] לדברי יוסי בר יהודה,

ודרבי יוסי בר יהודה לרבנן!

אם כן, גידעו ופיסלו, מאן קתני לה?

לא רבנן ולא רבי יוסי בר יהודה,

אי רבנן, בלא גידעו ופיסלו נמי תוספת אסורה,

אי רבי יוסי בר יהודה, עיקר אילן נמי אסור!

אי בעית אימא: רבנן,

ואי בעית אימא: רבי יוסי בר יהודה.

"אי בעית אימא: רבי יוסי בר יהודה" - כי קאמר רבי יוסי בר יהודה: בלא גידעו ופיסלו,

עיקר אילן - אסור בסתמא,

אבל גידעו ופיסלו - גלי אדעתיה בתוספת ניהא ליה,

בעיקר אילן - לא ניהא ליה.

"איבעית אימא: רבנן" - "גידעו ופיסלו" איצטריכא ליה,

סלקא דעתך אמינא: כיון דעבד ליה מעשה בגופיה, עיקר אילן נמי ליתסר,

קמשמע לן.

300 ונתתם את מזבחתיכם ושבתם את מצבתם ואשריהם תשרפון באש ופיסלי אלהיהם תגדעון ואבדתם את שמם מן המקום ההוא

301 כי אם מה תעשו להם מזבחתיהם תתצו ומצבתם תשברו ואשריהם תגדעון ופיסליהם תשרפון באש

26. מח, א

רש"י

מתני'

איזו היא אשרה כו'. בגמרא פריך והא אנן ג' אשרות תנן: כל שעובדין אותה. את האילן עצמו אבל אם עובדין את עבודת כוכבים שתחתיו האילן מותר:

גמ'

והא אנן ג' הן תנן. ליל למיהדר ומיבעי איזו היא ועוד התם תני תלת והכא תני חדא: שתיים דברי הכל. שהרי אילן עצמו עבודת כוכבים: איזוהי אשרה סתם. לאו אתירוצא דמתני' קאי אלא מילתא באפי נפשה קאמר תלמודא דפליגי בה אמוראי איזו היא אשרה סתם אילן שלא הוברר לנו שהיא אשרה באיזה סימן ניכר אם היא אשרה אם לאו: ואין טועמין מפירותיה. ודאי פלחי לה: בי נצרפי. שם עבודת כוכבים שלהם:

משנה

איזו אשרה?

כל שיש תחתיה עבודה זרה.

רבי שמעון אומר:

כל שעובדין אותה.

ומעשה בצידן באילן שהיו עובדין אותו, ומצאו תחתיו גל.

אמר להו רבי שמעון:

בדקו את הגל הזה, ובדקוהו ומצאו בו צורה,

אמר להו: הואיל ולצורה הו עובדין, נתיר להו את האילן.

גמרא

"איזהו אשרה".

והא אנן: "שלוש אשרות" תנן!

הכי קאמר: שתיים - לדברי הכל,

ואחת - מחלוקת רבי שמעון ורבנן.

איזו היא אשרה שנחלקו בה רבי שמעון וחקמים?

כל שיש תחתיה עבודה זרה,

רבי שמעון אומר: כל שעובדים אותה.

איזו היא אשרה סתם?

אמר רב:

כל שכומרים יושבין תחתיה ואין טועמין מפירותיה.

ושמואל אומר:

אפילו אמרי: הני תמרי לבי נצרפי - אסור,

דרמי בי שיקרא ושתי ליה ביום אידם.

אמר אמימר:

אמרו לי סבי דפומבדיתא:

הלכתא כשמואל.

27. מח, ב

רש"י

מח, ב משנה

לא יֵשֶׁב בְּצִילָהּ, וְאִם יֵשֶׁב - טְהוֹר.

וְלֹא יַעֲבֹד תַּחְתֶּיהָ,

וְאִם עָבַד - טָמֵא.

הֵיטָה גּוֹזֵלֶת אֶת הָרַבִּים, וְעָבַד תַּחְתֶּיהָ - טְהוֹר.

גמרא

"לא יֵשֶׁב בְּצִילָהּ".

פשיטא!

אָמַר רַבֵּה בַר בַּר חֲנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן:

לֹא נִצְרָכָא אֱלָא לְצַל צִילָהּ.

מְקַלְל דְּבַצֵּל קוֹמְתָהּ, אִם יֵשֶׁב טָמֵא.

לֹא, דְּאֶפִּילוּ לְצַל קוֹמְתָהּ נְמִי, אִם יֵשֶׁב - טְהוֹר,

וְהָא קָא מְשַׁמְעֵ לָן: דְּאֶפִּילוּ לְצַל צִילָהּ לֹא יֵשֶׁב.

אִיכָא דְּמַתְּנִי לָהּ אֲסִיפָא:

"וְאִם יֵשֶׁב - טְהוֹר".

פשיטא!

אָמַר רַבֵּה בַר בַּר חֲנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן:

לֹא נִצְרָכָא אֱלָא לְצַל קוֹמְתָהּ.

מְקַלְל דְּלְצַל צִילָהּ - אֶפִּילוּ לְכַתְּחֵלָהּ יֵשֶׁב.

לֹא, הָא קָא מְשַׁמְעֵ לָן: דְּאֶפִּילוּ לְצַל קוֹמְתָהּ, אִם יֵשֶׁב - טְהוֹר.

מתני'

לא יֵשֶׁב בְּצִילָהּ. האִי צֵל לאו תחת נוף האִילָן הוא דאִם כֵּן לא מתני ליה ואִם יֵשֶׁב טְהוֹר דהא קתני סיפא לא יעבור תחתיה ואִם עבר טמא אלא מן האִילָן והלאה הלכך לאו אהל הוא שכשהחמה במזרח או במערב יש לכל אדם צל ארוך וכשהחמה עומדת באמצע הרקיע אין לכל דבר צל אלא תחתיו:

תחתיה. נוף האִילָן שהאִהֵל עליו האִילָן:

ואִם עָבַד טָמֵא. כדמפרש בגמרא:

הֵיטָה גּוֹזֵלֶת אֶת הָרַבִּים. שהיה נופה נוטה לרשות הרבים:

וְעָבַד תַּחְתֶּיהָ טְהוֹר. דהך טומאה דרבנן היא וקרא דמיתנין בגמרא אסמכתא בעלמא היא והכי נמי אמרי' בפי ר' ישמעאל (לקמן נב.) דהך טומאה דרבנן היא והיכא דגוזלת את הרבים לא גזור רבנן:

גמ'

פשיטא. דלא יֵשֶׁב בְּצִילָהּ דהא קא מיתנהי מעבודת כוכבים:

לְצַל צִילָהּ. שחרית וערבית שצל ארוך לכל דבר מאד וכל זמן שלא עברה מדת אורך הצל את מדת גובה קומת האִילָן הצל עב וחשוך מכאן ואילך הצל דק וקלוש והיא צל צלו ואצטריך לאשמועינן דאפילו בצל צילה לא יֵשֶׁב:

מְקַלְל דְּבַצֵּל קוֹמְתָהּ אִם יֵשֶׁב טָמֵא. בתמיהה והלא אינו מן האִילָן היא ולא תחת נופו:

לֹא בְּצַל קוֹמְתָהּ נְמִי אִם יֵשֶׁב טְהוֹר. ובלבד שלא יֵשֶׁב ממש תחתיה ומשום רישא נקט צל צילה דקתני לא יֵשֶׁב לכתחלה ואשמעינן דאפילו בצל צילה לא יֵשֶׁב אבל סיפא יֵשֶׁב טְהוֹר אפילו אצל קומתה קאי:

מְקַלְל דְּבַצֵּל צִילָהּ לְכַתְּחֵלָהּ יֵשֶׁב. בתמיהה כיון דאוקמת מתני' אצל קומתה ורישא נמי דקתני לא יֵשֶׁב בצל קומתה מכלל דבצל צילה לכתחלה יֵשֶׁב והא קא מיתנהי:

אִם יֵשֶׁב טְהוֹר. ובלבד שלא יהא תחתיה דהא קתני לקמן דאי עבר טמא וכ"ש יֵשֶׁב:

28. מח, ב

רפ"י

א"א דליכא תקרובת עבודת
 כוכבים. ונמצא האילן מאהיל
 על התקרובת ועליו:
 עבר. דאי עבר דיעבד או עובר
 לכתחלה:

"וְלֹא יַעֲבֹד תַּחְתֶּיהָ, וְאִם עָבַד - טָמֵא".

מאי טעמא?

אי אפשר דליכא תקרובת עבודה זרה.

מני?

רבי יהודה בן בתירא היא.

דתנא:

"רבי יהודה בן בתירא אומר:

מנין לתקרובת עבודה זרה שמתמאה באהל?

שנאמר: "וַיִּצְמְדוּ לְבַעַל פְּעֹר וַיֹּאמְרוּ זָבָחַי מֵתִים" (תהלים קו, כח),
 מה מת מתמא באהל - אף תקרובת עבודה זרה מתמא באהל".

29. מח, ב

רש"י

כי מטית התם. רב ששת סגי
 נהורא הוה וזה מושכו והיתה
 בעירו אשרה גוזלת את הרבים
 אי"ל כי מטית התם:
 ארהיטני. משכני במרוצה:

"היתה גוזלת את הרבים, ועבר תחתיה - טהור".

איבעיא להו:
 עבר,
 או עובר?

רבי יצחק בן אלעזר משמיה דהזקנה אמר:
 עובר.

ורבי יוחנן אמר:
 אם עבר.

ולא פליגי:
 הא - דאיכא דירכא אחרינא,
 הא - דליכא דירכא אחרינא.

אמר ליה רב ששת לשמעיה:
 כי מטית להתם ארהיטני.

היכי דמי?
 אי דליכא דירכא אחרינא - למה לי "ארהיטני"? מישרא שרי!
 ואי דאיכא דירכא אחרינא - כי אמר "ארהיטני" מי שרי?!

לעולם דליכא דירכא אחרינא,
 אדם חשוב שאני.

30. מח, ב

רפ"י

מְשֻׁנָּה

זוֹרְעִין תַּחְתִּיָּה יְרֻקוֹת בִּימֹת הַגְּשָׁמִים,
אָבֵל לֹא בִימֹת הַחֶמְהָ.
וְהַחֲזִירִין - לֹא בִימֹת הַחֶמְהָ וְלֹא בִימֹת הַגְּשָׁמִים.
רַבִּי יוֹסִי אָמַר:
אִף לֹא יְרֻקוֹת בִּימֹת הַגְּשָׁמִים,
מִפְּנֵי שֶׁהִנְבִּיָּה נֹשְׂרֶת עֲלֵיהֶן וְהָזָה לָהֶן לִזְבֹּל.

גְּמָרָא

לְמִימְרָא דְרַבִּי יוֹסִי סָבַר: זֶה וְזֶה גֹרֵם - אָסוּר,
וְרַבְנָן אָמְרִי: זֶה וְזֶה גֹרֵם - מוּתָר.

הָא אִיפְכָא שְׁמַעִינָן לָהּ,
דְּתַנְּנָ:

"רַבִּי יוֹסִי אָמַר:

שׁוֹחֵק וְזוֹרֵה לְרוּחַ אוֹ מְטִיל לַיִם.

אָמְרוּ לוֹ: אִף הִיא נַעֲשֶׂה זָבֵל,

וְנֶאֱמַר: "לֹא יִדְבַק בְּיָדָךְ מֵאוּמָה מִן הַחֲרָם"³⁰² (דברים יג, יח),

קְשִׂיא דְרַבְּנָן אֲדַרְבְּנָן,

קְשִׂיא דְרַבִּי יוֹסִי אֲדַרְבֵי יוֹסִי!

בְּשִׁלְמָא "דְרַבִּי יוֹסִי אֲדַרְבֵי יוֹסִי" - לֹא קְשִׂיא:

הַתָּם דְקָאָזִיל לְאִיבּוּד - מִתֵּר,

הָכָא דְלֹא קָאָזִיל לְאִיבּוּד - אָסוּר.

אָלָא "דְרַבְּנָן אֲדַרְבְּנָן" - קְשִׂיא!

אִיפּוּךְ.

וְאִיבְעִית אִימָא:

לֹא תִפּוּךְ,

דְרַבִּי יוֹסִי - כְּדִשְׁנִין,

דְרַבְּנָן - כְּדָאָמַר רַב מְרִי בְרִיה דְרַב כְּהֵנָּא:

מָה שְׁמִשְׁבִּיחַ בְּעוֹר - פּוֹגֵם בְּבִשְׂרָה,

הָכָא נְמִי, מָה שְׁמִשְׁבִּיחַ בְּנִבְיָה - פּוֹגֵם בְּצֵל.

וְסָבַר רַבִּי יוֹסִי זֶה וְזֶה גֹרֵם אָסוּר!?

וְהִתְנַיָּא:

"רַבִּי יוֹסִי אָמַר:

נוֹטְעִין יַחַד שְׁל עֶרְלָה,

וְאִין נוֹטְעִין אַגוּז שְׁל עֶרְלָה,

מִפְּנֵי שֶׁהוּא פְרִי".

וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב:

מוּדָה רַבִּי יוֹסִי, שְׂאָם: נְטֵעַ,

וְהִבְרִיךְ,

וְהִרְכִּיב - מוּתָר.

וְתַנְיָא נְמִי הָכִי:

"מוּדָה רַבִּי יוֹסִי:

שְׂאָם נְטֵעַ וְהִבְרִיךְ וְהִרְכִּיב - מוּתָר!" מט,א

מתני'
זורעין תחתיה ירקות בימות
הגשמים. שהאילן גם הוא קשה
להן שמעכב החמה מלבא:
אבל לא בימות החמה. שהצל יפה
להן:
וחזירין. לטוג"א בלע"ז:
לא בימות החמה ולא בימות
הגשמים. שהצל יפה לחזרת
לעולם:
שהנבייה. עליו נושרין בימות
הגשמים מן האילן:

גמ'

זה וזה. נבייה דאיסור וקרקע עולם
דהיתר גורמין לירקות שיגדלו:
שוחק וזורה לרוח. ולא חייש לזבל:
התם קאזיל לאיבוד. לאבדה הוא
מתכוין וכבר בטלה עבודת כוכבים
ולא גרעא מעבודת כוכבים
שנשתברה מאליה הלכך ליכא זה
וזה גורם שהרי אין כאן איסור כל
כך דאפילו רבנן לא אסרי אלא
משום גזירה דלמא מגבה ליה כו'
כדאוקימנא בריש פירקין (דף מב.):
הכא לא אזיל לאיבוד. שהרי דרכה
בכך ואין עבודת כוכבים בטלה דרך
גדילתה הלכך איסור הנאה הוא זה
וזה גורם אסור:
איפוך. כולה מתני' ולא תשני דרבי
יוסי אדרבי יוסי כדשנית:
כדשנין. מעיקרא ולעולם זה וזה
גורם אסור ס"ל:
דרבנן. אדרבנן לא קשיא אינהו נמי
זה וזה גורם אסור סבירא להו
כדאמרינן אף היא נעשית זבל
והכא היינו טעמא דשרו דליכא
גורם איסור כלל דמה שמשביח
אילן את הירקות בעליו פוגם בצל:
ודרב מרי [בתמורה] (דף כד.) גבי
אין מרגילין בפסולי מוקדשים
להפשיט דרך הרגלים ענין מפוח
של נפחים בעלי מומין שנפדו
ושחטן לצרכו ואע"פ שהעור נמכר
ביוקר אסור להרגיל לפי שבזיון
קדשים הוא שמקלקל הבשר
קשיא לן התם אמאי הא פסידא
דהקדש הוא דאי הוה שרית ליה
להרגיל ולמכור העור ביוקר הוה
טפי פריק להו מעיקרא ושני רב
מרי ליכא פסידא דמה שמשביח
בדמי העור פוגם בדמי הבשר:
ערלה. לא נאסר אלא הפירי הלכך
אגוז איסור הנאה דקא מתהני
מיניה שחזור ונעשה אילן:
יחור. נוף:
שאם נטע. האגוז של ערלה מותר
אלמא כי גדל האילן וטוען פירות
הוה להו הנך פירות בגרמא דאגוז
דאיסור וקרקע דהיתר וקתני
מותר:
והבריך והרכיב. אם הבריך או
הרכיב יחור של ערלה באילן זקן
מותרים פירותיהן מיד אע"פ שלא
מלאו להן שני ערלה דזה וזה גורם
מותר וה"נ אמרינן בעלמא ילדה
שסיבכה בזקנה בטלה לשון אחר
אם נטע האגוז של ערלה שהוא
איסור הנאה ולכשיגדל ונעשה
נטיעה הבריכה והרכיבה באילן
דהיתר מותר דאותן פירות שטוען
אחר זמן באין נמי ע"י האילן של
היתר וקשיא לי בלא הבריך ובלא
הרכיב נמי איכא זה וזה גורם אגוז
דאיסור וקרקע דהיתר:

³⁰² ולא ידבק בידך מאומה מן החרם למען ושיוב יהוה מחירון אפו ונתן לך רחמים ורחמך והרבה כאשר נשבע לאבותיך

רפ"י

שני ליה לר' יוסי בין עבודת כוכבים לשאר איסורין. דאע"ג דבשאר איסורין זה וזה גורם מותר ס"ל הכא אסור:

בכרשיני עבודת כוכבים. של תקרובת עבודת כוכבים או שעבדום:

תבור. עד שתכלה ממנה כל שבח הזבל ותהא בורה ולא יזרענה:

תרזה. תכחש:

מאי לאו הא. דקתני שדה תזרע ר' יוסי היא דשמעינן ליה דאמר גבי ערלה וזה וזה גורם מותר ה"נ תזרע והזרעים גדלים ע"י זבל דאיסור וקרקע דהיתר דלא שאני ליה בין עבודת כוכבים לשאר איסורין וקשיא אמתני ופרה תשחט ותאכל שאף היא היתה גדילה קודם לכן ע"י שאר אכילות:

והא. דקתני שדה תבור רבנן היא דאמרי אף היא נעשית זבל כו' והא דשרי מתני' זורעין תחתיה ירקות הא שנינן ליה מה שמשיבח בבנייה פוגם בצל:

הא ר"א והא רבנן. אבל לר' יוסי בעבודת כוכבים זה וזה גורם אסור ס"ל כדקתני מתני' ואי משום שוחק וזורה הא שנינן ליה לעיל ואי משום ערלה שני ליה בין עבודת כוכבים לשאר איסורין:

שאור של חולין. ושאור אחר של תרומה:

שנפלו לתוך עיסה. של חולין:

כדי לחמץ. עיסה זו:

אחר אחרון אני בא. אותו שנפל אחרון אם של חולין נפל אחרון ביטל את הראשון ומותר לזרים ואם של תרומה נפל אחרון אסור לזרים:

ואמר אביי ל"ש. דאר"א אם אחרון חולין שמוותר אלא שקדם וסילק את האיסור קודם נפילתו של זה שכשנפל זה ליכא למימר היתר מצטרף לאיסור להיות שיעור לאסור ואע"פ שכבר נתן כח איסור בעיסה ולא היתה מחומצת ע"י אחר (ואם) לא בשביל ראשון ואפ"ה כיון דלא הוה בו מעולם שיעור חימוץ ליכא למימר זה וזה גורם וביטל שני את הראשון:

אבל אם לא קדם וסילק את האיסור אסור. שאע"פ שנפל היתר לבסוף אסור דזה וזה גורם אסור ולרבנן זה וזה גורם מותר:

משום דאחר אחרון אני בא. דקסבר גמרו באיסור אסור גמרו בהיתר מותר אבל היכא דנפלו בבת אחת לעולם קאמר לך זה וזה גורם מותר ס"ל:

נטל הימנה. עצים מן האשרה מתני' היא:

חדש יותץ. שהרי נעשה והוחזק מאיסורי הנאה:

ישן. שכבר הוחזק ואין היסקו לחזקו אלא לאפות:

יוצן. שלא יאפו בהיסק זה ונמצא שלא נהנה:

אפה את הפת. בין בחדש שצננו וחזר והסיקו בעצי היתר בין בישן בהיסק של עצי איסור הוה ליה בתרוייהו זה וזה גורם שהפת שנאפית בו בחדש בהיסק שני באה ע"י גורם דאיסור שנתחזק בהו התנור מראשיתו וגורם היתר דהאי היסק וקתני הפת אסורה לר"א עד שיוליך הני דמי עצים דאיסור לים המלח אלמא זה וזה גורם אסור:

אלא רבנן דשאור. פליגי עלויה ואמרי זה וזה גורם מותר דקתני אפי' נפל איסור בסוף וכ"ש נפלו בבת אחת מותר עד שיהא באיסור לבדו כדי לחמץ:

אלא לעולם. הא דקתני שדה תזרע ר' יוסי דשמעינן ליה גבי ערלה דאמר מותר וגבי עבודת כוכבים דקאמר שוחק וזורה לרוח ולא שני בין עבודת כוכבים לשאר איסורין וטעמא לאו כדשנינן משום דאזיל לאיבוד הוא ודקשיא לך ר' יוסי דמתני' דנבייה לדבריהם דרבנן קאמר להו לדידכו דקאמרינו זה וזה גורם אסור דקאמרי אבל לא בימות החמה מפני שהצל יפה להן אודו לי נמי בימות הגשמים דאיכא נמי גורם דנבייה ורבנן אמרי ליכא גורם דאיסור דמה שהשיבחו בבנייה פגמו בצל:

וכי תימא:

שני ליה לרבי יוסי בין שאר איסורין לעבודה זרה, ומי שני ליה!?

והתניא:

"שדה שנזדבלה בזבל עבודה זרה,

וכן פרה שנתפסמה בכרשיני עבודה זרה."

תני חדא: **"שדה תזרע, פרה תשחט."**

ותניא אידך: **"שדה תבור, ופרה תרזה."**

מאי לאו הא רבי יוסי, והא רבנן.

לא,

הא - רבי אליעזר,

והא - רבנן.

הי רבי אליעזר ורבנן?

אילימא רבי אליעזר ורבנן דשאור,

דתנן:

"שאור של חולין ושל תרומה, שנפלו לתוך העיסה,

לא בזה כדי לחמץ, ולא בזה כדי לחמץ,

ונצטרפו וחימצו.

רבי אליעזר אומר:

אחר האחרון אני בא.

וחכמים אומרים:

בין שנפל איסור לבתחלה,

ובין שנפל איסור לבסוף - אינו אסור, עד שיהא בו כדי לחמץ" (ערלה ב, יא).

ואמר אביי:

לא שנו, אלא שקדם וסילק את האיסור,

אבל לא קדם וסילק את האיסור - אסור.

וממאי דטעמא דרבי אליעזר כדאביי?

דלמא טעמא דרבי אליעזר משום דאחר אחרון אני בא,

אי גמיר באיסורא - אסורה,

ואי גמיר בהיתרא - מותרין,

בין סלקיה, ובין לא סלקיה!

אלא, רבי אליעזר ורבנן דעצים,

דתנן:

"נטל הימנה עצים - אסורה בהנאה.

הסיק בה את התנור: חדש - יותץ,

ישן - יוצן.

אפה בו את הפת - אסורה בהנאה.

נתערבה באחרים - כולן אסורות בהנאה.

רבי אליעזר אומר:

יוליד הנאה - לים המלח.

אמרו לו: אין פדיון לעבודה זרה" (עבודה זרה מט:).

רבנן דפליגי עליה דרבי אליעזר, מאן נינהו?

אילימא רבנן דעצים - אחמורי מחמרי!

אלא רבנן דשאור - אימר דשמעת להו לרבנן דמקילי בשאור,

בעבודה זרה מי מקילי!

אלא לעולם:

הא - רבי יוסי,

והא - רבנן.

רבי יוסי לדבריהם דרבנן אמר להו: לדידי - זה וזה גורם מותר, לדידכו - דאמריתו "זה וזה גורם אסור", אודו לי מיהת אף ירקות בימות הגשמים.

ורבנן?

בדאמר רב מרי בריה דרב כהנא.

אמר רב יהודה אמר שמואל:
הלכה פרבי יוסי.

כ"ז

זבל עבודת כוכבים. שבא מדם פרים ועגלים הנשחטים לעבודת כוכבים דתקרובת עבודת כוכבים הן ואסורין בהנאה אבל אמר זבל זה לעבודת כוכבים אינו נאסר כדתניא (לעיל מד:): אין הקדש לעבודת כוכבים:
הלכה כר' יוסי. דזה וזה גורם מותר:

ההוא גינתא דאיזדבל בזבלא דעבודה זרה,

שלח רב עמרם קמיה דרב יוסף,

אמר ליה: הכי אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה פרבי יוסי.

31. מט, ב

רש"י

מתני'
כרכור. דויל"ו בלע"ז:
גמ'
בהא קאמר ר"א. דיש פדיון:
ל"ש. דיש פדיון:
אלא פת. משום דלא מנכרא ביה
 איסור ממש:
אבל חבית. של יין נסך
 שנתערבה בחביות של היתר
 כולן אסורות בהנאה ואין לה
 תקנה בהולכת הנאה לים המלח
 להתיר ולהמכר כל חבית לבדה
 או להשקות מהן לחמרים עובדי
 כוכבים משום דאיתיה לאיסור
 בעיניה אבל מוכרן כולן חוץ
 מדמי יין נסך שבהן דהשתא לא
 מתהני מחבית דאיסורא:
ונשתרי לך. בהנאה למכרן לבד
 לבד או לעשות מהן כביסה או
 להשקות מהן לעובדי כוכבים
 ולא דמיא הך מילתא לפלוגתא
 דרשב"ג ורבנן דפליגי בפ' בתרא
 (לקמן עד.) ביין נסך שנפל לבור
 כולו אסור בהנאה רשב"ג אומר
 מוכר כולו לעובדי כוכבים חוץ
 מדמי יין נסך שבו דהתם
 תרוייהו סבירא להו כרבנן
 דהכא דאין פדיון ליין נסך
 ומיהו כי מזבין ליה חוץ מדמי
 יין נסך שבו לא מיתהני מיין
 נסך מידי משום דליתיה
 לאיסורא בעיניה:

מט, ב משנה

נטל ממנה עצים - אסורין בהנאה.
 הסיק בהן את התנור: אם חדש - יותץ,
 ואם ישן - יוצו.
 אפה בו את הפת - אסורה בהנאה.
 נתערבה באחרות - כולן אסורות בהנאה.
רבי אליעזר אומר:
 יוליד הנאה לים המלח.
 אמרו לו: אין פדיון לעבודת זרה.
 נטל הימנה כרכור - אסור בהנאה.
 ארג בו את הבגד - אסור בהנאה.
 נתערב באחרים ואחרים באחרים - כולן אסורין בהנאה.
רבי אליעזר אומר:
 יוליד הנאה לים המלח,
 אמרו לו: אין פדיון לעבודת זרה.

גמרא

וצריכא,
 דאי אשמעינן: קמיינתא,
 בהא קאמר רבי אליעזר, משום דבעידנא דקא גמרה פת, קלי לה איסורא,
 אבל כרכור דאיתיה לאיסורא בעיניה - אימא מודי לרבנן.
 ואי אשמעינן: כרכור,
 בהא קאמרי רבנן,
 אבל פת - אימא מודו ליה לרבי אליעזר,
 צריכא.

אמר רב חייא בריה דרבא בר נחמני אמר רב חסדא אמר זעירי:
 הלכה כרבי אליעזר.

איכא דאמרי:

אמר רב חסדא:
 אמר לי אבא בר רב חסדא:
 הכי אמר זעירי:
 הלכה כרבי אליעזר.

אמר רב אדא בר אהבה:
 לא שנו אלא פת,
 אבל חבית - לא.

ורב חסדא אמר:
 אפילו חבית מותרת.

ההוא גברא דאיתערב ליה חביתא דיין נסך בחמריה,
 אתא לקמיה דרב חסדא:
 אמר: שקול ארבע זוזי, ושדי בנהרא, ונשתרי לך.

32. מט, ב

רפ"ז

מתני'

כיצד מבטלה. לאשירה :
קירסם. קיסמין יבשין שבאילן
 נטל לצרכו לשרוף :
זרד. זרודין לחין שבה :
לצרכה. לייפותה :

גמ'

אותן שפאים. ששיפה לצרכה
 ולא בטלה :
מה תהא עליהן. שפאין מי
 בטילי או לאו :
ישראל ששיפה כו' אסור. שאין
 ישראל מבטל עבודת כוכבים :

משנה

כיצד מבטלה?

קירסם,

זירד,

נטל ממנה מקל או שרביט,

אפילו עלה - הרי זה בטלה.

שיפה לצרכה - אסורה,

שלא לצרכה - מותרת.

גמרא

אותן שפאין - מה תהא עליהן?

פליגי בה רב הונא ורבי חייא בר רב,

חד אמר: אסורין.

וחד אמר: מותרין.

תנניא כמאן דאמר: מותרין,

דתנניא:

"גוי ששיפה עבודה זרה:

לצרכו - היא ושפאיה מותרין,

לצרכה - היא אסורה, ושפאיה מותרין.

וישראל ששיפה עבודה זרה:

בין לצרכה בין לצרכו - היא ושפאיה אסורין."

33. מט, ב

רפ"י

רב אמר. אע"פ שנשתברה מאליה צריכה ביטול וכל קיסם וקיסם נעשית עבודת כוכבים בפני עצמה הלכך לא סגי לחד בביטולא דחבריה:

אין עבודת כוכבים צריכה לבטל אלא כשהיא דרך גדילתה. אבל זו שנשתברה בטלה מעצמה דמימר אמר איהי נפשה לא מצלה לה הוא לגברא מצלה ליה:

לא דכ"ע עובדין לשברים. שנשתברו מאליהן והא דאמר שמואל בריש פירקין (דף מא.) אפי' שברי עבודת כוכבים מותרין בהנאה למוצאן התם הוא דלא חזינן לה דנשתברה מאליה דאמרין עובד כוכבים שברן ואזלינן בתר רובא דהא עבודת כוכבים דנשתברה מאליה לא שכיחא:

והכא. דקאמר רב כל קיסם וקיסם לשון שברי שברים כגון דנשתברו שברים לשברים ובשברי שברים הוא דפליג שמואל עילויה: ה"ג ואיבעית אימא דכ"ע אין עובדין לשברי שברים והכא בעבודת כוכבים שהיתה של חוליות דקין והרי הן כשברי שברים ונפלה ונתפרקו חליותיה עסקינן:

והדיוט יכול להחזירה. שאין צריכה אומן:

אין עבודת כוכבים. שנשתברה צריכה לבטל:

אלא דרך גדילתה. כשהיא קיימא כגון נבייה דמתניי דשברי שברים הן שנופל עלה אחר עלה א"כ העלה עצמו משתבר לכמה שברים ואפ"ה אסור משום דדרך גדילתה היא דהיינו אורחה כל שתא אבל הכא לאו היינו אורחיה ליפול ולהתפרק הלכך בטלה:

איתמר:

עבודה זרה שנשתברה:

רב אמר:

צריך לבטל כל קיסם וקיסם.

ושמואל אמר:

עבודה זרה אינה בטלה אלא דרך גדילתה.

אדרבה, דרך גדילתה מי מבטלא!?

אלא הכי קאמר:

אין עבודה זרה צריכה לבטל אלא דרך גדילתה.

לימא בהא קמיפלגי:

דמר סבר: עובדין לשברין,

וקר סבר: אין עובדין לשברין?

לא, דכולי עלמא עובדין לשברין.

והכא בשברי שברים קמיפלגי:

מר סבר: שברי שברים - אסורין,

וקר סבר: שברי שברים מותרין.

ואי בעית אימא:

דכולי עלמא: שברי שברים מותרין,

והכא בעבודה זרה של חליות ובהדיוט, ש"יכול להחזירה קמיפלגי:

מר סבר: כיון דהדיוט יכול להחזירה - לא בטלה.

וקר סבר: אין עבודה זרה בטלה אלא דרך גדילתה,

דהיינו אורחיה, הא לאו גדילתה היא,

ואין צריכה לבטל.

הדרן עלך כל הצלמים